

”MULLA EI OLLUT KU FATTAN HUONEKALUT JA TÄÄLTÄ
TALOSTA SAIN APUA, JOKU ASENSI MUN DIGIBOKSIN.”

Puolimatkan koti Pessin asukkaiden kokemuksia
tuetusta asumisesta

Ville-Veikko Hirsi

Opinnäytetyö, syksy 2011

Diakonia-ammattikorkeakoulu

Diak Etelä, Helsinki

Sosiaalialan koulutusohjelma

Diakonisen sosiaalityön

suuntautumisvaihtoehto

Sosionomi (AMK) + diakoni

TIIVISTELMÄ

Ville-Veikko Hirsi. Mulla ei ollut kun fattan huonekalut ja täältä talosta sain apua, joku asensi mun digiboksin Puolimatkan koti Pessin asukkaiden kokemuksia tuetusta asumisesta. Helsinki, syksy 2011, 68 s., 1 liite.

Diakonia-ammattikorkeakoulu, Diak Etelä, Helsingin toimipaikka. Diakonisen sosiaalityön suuntautumisvaihtoehto, sosionomi (AMK) – diakoni.

Opinnäytetyön tarkoituksena oli tutkia asukkaiden kokemuksia tuetusta asumisesta ja henkilökunnan antamasta tuesta asumisen aikana.

Asunnottomuutta sosiaalipoliittisena ilmiönä on tutkittu jo pidemmän aikaa. Tilastojen mukaan voidaan todeta, että asunnottomuus on vähentynyt vuosikymmenien kuluessa. Tilastot antavat kuitenkin sangen yksipuolisen kuvan asunnottomuuden vähentämisestä. Tämän tutkimuksen tarkoituksena oli kerätä tietoa suoraan asukkailta itseltään.

Tutkimuksen kohderyhmänä oli Sininauhasäätiön Helsingissä sijaitsevan Puolimatkan koti Pessin asukkaat. Tutkimuksessa käytettiin kvalitatiivista tutkimusmenetelmää. Asukkaat osallistuivat teemahaastatteluun. Yhteensä haastateltiin kuutta asukasta. Lisäksi kävin ammatillisia keskusteluja henkilökunnan jäsenten kanssa. Aineisto kerättiin huhti- ja toukokuussa 2010.

Asunnottoman henkilön pääseminen tuetun asumisen piiriin muuttaa hänen elämänsä suuresti. Asukkaat kokivat, että Sininauhasäätiön ja sosiaalitoimen välisen yhteistyön sekä asukkaalle annetun tuen myötä he pystyivät asumaan ilman välitöntä asumisen päättymisen uhkaa. Haastatellut asukkaat olivat tutkimuksen tekohetkellä asuneet Puolimatkan koti Pessissä jo yli kolmen vuoden ajan.

Asumisympäristö ja tukiasumisyksikön sisäinen elämä asettivat asumiselle omat haasteensa. Asukkaat kokivat, että liiallinen päihteidenkäyttö ja siitä aiheutuvat ongelmat alentavat omaa ja toisten asumisviihtyvyyttä sekä pahimmassa tapauksessa aiheuttavat asumisen päättymisen Pessissä.

Tuettu asuminen on päättänyt haastateltavien asunnottomuuden ja heidän tulevaisuutensa näyttää turvatulta, asukkaiden mielestä kiitos tästä kuuluu Puolimatkan koti Pessin henkilökunnalle, jonka antama tuki on asukkaiden mielestä riittävää ja asianmukaista.

Asiasanat: asunnottomuus, tuettu asuminen, kvalitatiivinen tutkimus

ABSTRACT

Ville-Veikko Hirsi

Halfway home residents' experiences on supported living,
68 p., 1 appendix. Language: Finnish. Helsinki, Autumn 2011.

Diaconia University of Applied Sciences. Degree Programme in Social Services,
Option in Diaconal Social Work. Degree: Bachelor of Social Services.

The purpose of the study was to research the experiences of residents of supported living and the support given by the personnel during the stay.

Nowadays there are over 8 000 homeless persons in Finland. Almost half of them are living in the Helsinki metropolitan area. In Finland there is an official program aiming to reduce homelessness and to provide homes to homeless people and offer supported living in them. In this study I tried to research experiences directly from the residents themselves.

The target group of my research was the residents of The Blue Ribbon Foundation's halfway home Pessi. I used a qualitative research approach. I interviewed six residents. I also had professional discussions with six members of the personnel. The material of this study was collected in April and May 2010. Residents who were interviewed had lived in the halfway home Pessi for over three years.

After interviewing residents I transcribed the recorded material. I tried to find similarities and differences between residents' opinions. After analyzing the interview and discussions material it seemed clear that when a homeless person accepted a supported living apartment his or her life changed dramatically. Residents felt that with the support given by the staff they could live without fear of losing their home instantly. The living environment and other residents' actions set its own challenges to the living. Residents noted that the drug and alcohol abuse and the relating problems lowered the quality of living. It was also the main cause for losing their home. Thanks to the personnel of halfway home Pessi and the support they had given, the residents felt that the homelessness for them had ended and that their future seemed secure.

Keywords: homelessness, supported living, halfway home

SISÄLLYS

1 JOHDANTO	6
2 ASUNNOTTOMUUS	8
2.1 Asunnottomuus Suomessa.....	9
2.2 Asunnottomuus Helsingissä	10
2.3 Diakonia ja asunnottomuus	12
2.4 Toimet asunnottomuuden vähentämiseksi	17
3 TUETTU ASUMINEN	19
3.1 Tuettu asuminen Sininauhasäätiössä.....	20
3.2 Palveluohjaus- ja neuvonta	21
3.3 Ravitseminen ja lääkitys.....	22
3.4 Siivous ja hygienia	22
3.5 Vuokranseuranta ja talous.....	23
3.6 Turvallisuus	24
3.7 Tuettu asuminen ja päihteet.....	25
4 SININAUHASÄÄTIÖ	27
4.1 Sininauhasäätiön toiminta pääkaupunkiseudulla.....	27
4.2 Sininauhasäätiön toiminnan arvot	29
5 PUOLIMATKANKOTI PESSI JA TOIMINTAKESKUS ILLUSIA	30
5.1 Toimintaympäristö.....	30
5.2 Aukkaat.....	32
5.3 Henkilökunta	34
6 TUTKIMUSPROSESSI.....	35
6.1 Tutkimuksen tarkoitus ja tutkimustehtävä	35
6.2 Tutkimuksen lähtökohdat.....	35
6.3 Haastattelu aineistonkeruumenetelmänä.....	36
6.4 Haastateltavien valinta	37
6.5 Haastattelukysymykset ja haastattelutilanne.....	38
6.6 Aineiston analyysi	40

6.7 Tutkimuksen eettisyyden arviointi	40
6.8 Tutkimuksen luotettavuuden arviointi	41
7 TUTKIMUSTULOKSET	42
7.1 Haastatellut	42
7.2. Asunnottomuuden syyt ja asumiskyvyttömyys.....	42
7.3 Asunnottomuudesta tuettuun asumiseen.....	43
7.4 Asumista tukevat toimet asumisen aikana.....	45
7.5 Asumisen ongelmatilanteet ja toimet asumisen turvaamiseksi	48
7.6 Yhteisöllisyys ja päihteidenkäyttö asumisen mahdollistajana ja haittana .	49
7.7 Tukiasumisesta kohti itsenäisempää asumismuotoa	50
8 JOHTOPÄÄTÖKSET JA POHDINTA	52
8.1 Asunnottomuus on ennen kaikkea yhteiskunnallinen ongelma.....	52
8.2 Päihteidenkäyttö ja asumisyhteisön sisäiset ongelmat alentavat asumisviihtyvyyttä.....	56
8.4 Etenemistä itsenäisempään asumiseen pyrittävä helpottamaan	60
8.5 Taistelu asunnottomuutta vastaan on kaikkien etu.....	62
LÄHTEET.....	65
LIITE 1. Teemahaastattelurunko.....	69

1 JOHDANTO

Tämä opinnäytetyö on toteutettu yhteistyössä Sininauhasäätiön kanssa. Sininauhasäätiön tuetun asumisen yksikkö, Puolimatkankoti Pessi & Illusia, on perustettu Helsinkiin Mäkelänkadulle vuonna 2007. Tutustuin Sininauhasäätiön toimintaan ollessani siellä työharjoittelussa suorittaessani Mielenterveys ja päihitteet –opintokokonaisuutta syksyllä 2009. Toisen kerran harjoittelin samassa paikassa Työ, työyhteisöt ja johtaminen –opintokokonaisuudessa keväällä 2011.

Tutkimuksen tekoaikaan tukiasumisyksikössä pisimpään asuneilla oli jo kolmen vuoden katkeamaton asumishistoria yksikössä. Sininauhasäätiössä oli jo tuolloin käynnissä useita kehittämisprojekteja ja aktiivista yhteistyötä Helsingin kaupungin kanssa. Pitkäaikaisasunnottomuuden vähentämishjelma näkyi ja kuului, niin katukuvassa kuin lehdistössäkin. Asunnottomuutta on tutkittu jo monien vuosien ajan ja aiheesta on paljon aineistoa. Yksikönjohtajan kanssa käytyjen keskustelujen perusteella Sininauhasäätiöllä oli tarve tuoreelle, ajankohtaiselle ja ennen kaikkea sen omien asukkaiden äänen kuuluviin saavalle tutkimukselle. Aihe oli mielestäni mielenkiintoinen ja sopivan haastava.

Työharjoitteluiden aikana tein huomioita monista asioista. Tällaisia asioita olivat mm. tuettu asuminen, sen onnistuminen sekä asukkaiden erilaiset asumispolut. Peilattessani havaintojani oppimaani teoriaan huomasin, että mikäli aihetta tutkisi tarkemmin erityisesti asukkaiden näkökulmasta, voisi saatuja tutkimustuloksia käyttää tuetun asumisen kehittämiseen. Niinpä aloitin tutkimuksen, jossa oli päämääränä tutkia tuetun asumisen onnistumisia ja karikoita asukkaiden näkökulmasta.

Sininauhasäätiö on sitoutunut toimimaan kansallisen pitkäaikaisasunnottomuuden vähentämishjelman tavoitteiden mukaisesti pitkäaikaisasunnottomuutta vähentäen. Puolimatkankoti Pessissä toteutetaan Asunto ensin –periaatetta. Maaliskuussa 2011 julkaistussa pitkäaikaisasunnottomuuden vähentämishjelman vuosien 2008–2011 väliarvioinnissa (Ympäristöministeriö 2011) todetaan,

että Asunto ensin –periaatteen johdonmukainen toteuttaminen on osoittanut periaatteen toimivan odotetulla tavalla. Asumisen järjestymisen ja elämän puitteiden kohentumisen on todettu herättävän myös motivaation kuntoutumiseen tai ainakin alkoholin ja muiden päihteiden käytön vähentämiseen. Asumisen epäonnistumisen on uusissa yksiköissä todettu olevan suhteellisen harvinaista ja Ympäristöministeriön virkamiesten mukaan se on lähes aina johtunut asukkaan väkivaltaisuudesta.

Tässä tutkimuksessa selvitän ja asukkaiden omia kokemuksia tuetusta asumisesta ja henkilökunnan antamasta tuesta. Asukkaiden äänen kuuleminen on oleellista, kun arvioidaan tuetun asumisen ja Asunto ensin –periaatteen toteutumista ja onnistumista käytännössä.

Tutkimusta varten haastattelin yhteensä kuutta asukasta ja kävin ammatillisia keskusteluja henkilökunnan kanssa. Tutkimuksen tuloksista on hyötyä, kun Sininauhasäätiö kehittää toimintaansa.

2 ASUNNOTTOMUUS

Asunnottomuuden määritelmä ei ole yksinkertainen tehtävä, ja on vaikeaa tehdä tyhjentävää selontekoa. Usein on päädytty jonkinlaiseen määritelmään tilastoinnin helpottamiseksi. Asunnottomuuden käsite vaihtelee eri maissa. Joissain maissa asunnottomuusongelman olemassaoloa ei edes myönnetä. Suomessa asunnottomuudesta pitää kirjaa Asumisen rahoitus- ja kehittämiskeskus ARA (ent. Valtion asuntorahasto), joka määrittelee asunnottomuuden seuraavasti:

1. Ulkona tai tilapäissuojissa majoilevat
2. Yömajoissa yms. asunnon puutteen vuoksi majoilevat
3. Hoito- ja huoltokodeissa yms. asunnon puutteen vuoksi olevat
4. Erilaisissa laitoksissa asunnon puutteen vuoksi olevat
5. Vapautuvat vangit, joilla ei ole asuntoa
6. Tilapäisesti sukulaisten ja tuttavien luona asunnon puutteen vuoksi majoilevat.

Suomalaiset asunnottomuustilastot kerätään pääasiassa edellä mainittujen ryhmien perusteella. Käytännössä asunnottomuuden moninaisuuden vuoksi asunnottomuuden yleisyyttä on hyvin vaikea arvioida. Sosiaaliviranomaiset pysyvät jotenkuten ilmoittamaan asunnottomien asukkaidensa määrän, mutta esimerkiksi sukulaisten ja tuttavien luona majoilevia tosiasiallisesti asunnottomia on vaikea tavoittaa. Tilastoissa mainitut luvut ovat vain summittaisia, sillä tutkimukset eivät tavoita kaikkia asunnottomia. Erityisen vaikeaa tilastointi on pääkaupunkiseudulla. (Korhonen 2002, 24.)

Asunnottomuus ilmiönä on monimuotoinen. Tutkija Riitta Granfelt jakaa asunnottomuuden kolmeen luokkaan: Absoluuttiseen, suhteelliseen ja uusasunnottomuuteen. Absoluuttisella asunnottomuudella tarkoitetaan asunnottomien ns. kovaa ydintä, joka asuu rappukäytävissä, roskalaatikoissa tai vaikkapa hylätyissä autoissa. Kyseessä on moniongelmainen syrjäytyneiden ääriryhmä, josta viranomaisilla ei ole tietoa, muuten kuin poliisiviranomaisten kautta esimerkiksi päihtymyksen tai tappeluiden takia säilöön otettuna. Arviot taivasalla ja muuten epämääräisissä oloissa asuvista asunnottomista vaihtelevat suuresti, mutta Helsingissä heitä arvioidaan olevan muutamia kymmeniä, mutta kuitenkin alle sata. Suhteellinen asunnottomuus on kaikkein yleisin asunnottomuuden muoto,

jossa asunnoton asuu ja oleskelee esimerkiksi sukulaisten ja tuttavien luona tai tilapäismajoituksissa ja laitoksissa. Usein asuminen on epäsäännöllistä ja kierteluvä. Uusasunnottomuus on lisääntynyt viime vuosina. Uusasunnottomat ovat esimerkiksi naisia, nuoria tai maahanmuuttajia, jotka esimerkiksi päihde- ja mielenterveysongelmien tai muiden sosiaalisten ongelmien takia ovat joutuneet asunnottomaksi. (Granfelt 1998, 55–56.)

Asunnottomuus ei useinkaan ole pelkästään asunnon puutetta, vaan kyseessä saattaa olla myös asumiskyvyn puutetta. Tällaisten helposti asutettavien asunnottomien ongelmana on kohtuuhintaisten vuokra-asuntojen puute ja heidän asunnottomuutensa päättyä, kun tällainen asunto löytyy. Vaikeasti asutettavat asunnottomat taas tarvitsevat usein asunnon lisäksi erilaisia tukipalveluita asumisen turvaamiseksi ja asunnottomuuden uusiutumisen estämiseksi. Tällaisia vaikeasti asutettavia ovat usein päihde- ja mielenterveysongelmista kärsivät sekä esimerkiksi nuoret, naiset, vapautuvat vangit ja maahanmuuttajat, jotka asumisen onnistumiseksi tarvitsevat henkilökohtaisen tarpeen mukaan sorvattuja asumisen tukipalveluja. (Tainio 2009, 33–34.)

2.1 Asunnottomuus Suomessa

Vuoden 2009 marraskuussa Suomessa oli asunnottomana noin 8 150 yhden hengen taloutta ja noin 320 perhettä. Tämä selviää Asumisen rahoitus- ja kehittämiskeskus ARA:n asuntomarkkinakyselystä. Jokaisen kunnan ja kaupungin on toimitettava vuosittain tietoja ARA:lle kunnan asuinoloista ja väestöstä. Kunnilta kysytään myös asunnottomuustilanteesta ja asunnottomuuden hoidosta. Tilastoista selviää kunkin kunnan alueella asuvat asunnottomat yksinäiset henkilöt sekä perheet. Tiedot päivitetään kerran vuodessa. (Asumisen rahoitus- ja kehittämiskeskus 2010, 2.)

Suomen 8 150 asunnottomasta pitkäaikaisasunnottomia oli 3 450 henkilöä. ARA:n määritelmän mukaan pitkäaikaisasunnottomuudella tarkoitetaan asunnottomuutta, joka on pitkittynyt tai uhkaa pitkittyä yli vuoden pituiseksi tai kun asunnottomuus on toistunut viimeisen kolmen vuoden aikana. Asunnottomista

naisia on noin 20 %, miehiä 80 %. Kaikista asunnottomista nuoria on alle 20 %. (Asumisen rahoitus- ja kehittämiskeskus 2010, 2–3.)

Suomessa asunnottomuutta pyritään torjumaan, vähentämään ja asumisoloja parantamaan valtiollisesti säädetyllä asuntopolitiikalla. Asumisen rahoitus ja kehittämiskeskus ARA on ympäristöministeriön hallinnon alainen yksikkö, joka on vastuussa valtion asuntopolitiikan toimeenpanosta. ARA:n tehtävä on valvoa sen rahalla rahoitettujen asuntojen käyttöä ja myöntää asuntojen rakentamiseen tarkoitettuja tukia ja avustuksia. ARA on aktiivinen toimija asunnottomuuden poistamiseksi tähdätyissä toimissa. (Asumisen rahoitus- ja kehittämiskeskus i.a. A)

2.2 Asunnottomuus Helsingissä

Vaikka köyhyys, puute ja muut sosiaaliset ongelmat ovat jakautuneet koko Suomeen, asunnottomuus on keskittynyt lähinnä kymmeneen suurimpaan kaupunkiin. Näistä kymmenestä kaupungista asunnottomuus on ennen kaikkea Helsingin ongelma. Helsingillä on pitkä historia asunnottomuuskaupunkina, siellä on ollut asunnottomuutta jo vuosisatojen ajan. Rakennemuutos maatalousvaltaisesta yhteiskunnasta teollistuneeseen yhteiskuntaan aiheutti muuttoliikkeen pääkaupunkiin, ja se jatkuu yhä tänäkin päivänä. Sotien jälkeisinä vuosina asunnottomia oli jopa yli 100 000. Tähän ongelmaan yrittivät tuoda helpotusta erilaisten uskonnollisten yhteisöjen ja vapaaehtoisjärjestöjen ylläpitämät ensisuoijat, asuntolat ja yömajat. Asukkaat olivat usein maalta kaupunkiin muuttaneita naimattomia työikäisiä miehiä. (Tainio 2009, 18–19.)

Asunnottomien tilanne pysyi pitkään vaikeana. 1980-luvun alussa otettiin ensimmäiset askeleet kohti nykytilannetta, kun asunnottomille alettiin tarjota erilaisia pienasuntoja. Asuntolapaikkoja tietoisesti vähennettiin. (Tainio 2009, 20–21.) Vuonna 1987 hallitusohjelmaan asetettiin tavoite, että asunnottomuus poistettaisiin Suomesta vuoteen 1991 mennessä. Tavoite jäi saavuttamatta, mutta hallitusohjelmasta seuranneet toimenpiteet paransivat asunnottomien asemaa.

Kun vuonna 1987 Suomessa oli 20 000 asunnotonta, oli määrä vähentynyt vuoteen 1991 mennessä 6 000 henkilöllä. (Korhonen 2002, 27.)

1990-luvun laman aikana asunnottomuus väheni. Kaupungit ja kunnat ostivat pienasuntoja vapailta markkinoilta asuntojen hankintahintojen alentuessa laman myötä tuntuvasti. Myös Helsinki hankki asuntoja vuokrattavaksi sosiaaliviraston asiakkaina olleille vähävaraisille helsinkiläisille. Asunnottomuus väheni aina vuoteen 1997 saakka, jolloin asunnottomuus oli lähihistorian alhaisimmalla tasolla. Asunnottomia oli Helsingissä 1997 yhteensä 4000 henkilöä. (Korhonen 2002, 27.)

Taulukko 1. Yksinäiset asunnottomat Helsingissä, Espoossa ja Vantaalla. (Suluissa pitkäaikaisasunnottomat)

	Helsinki	Espoo	Vantaa
Ulkona, porrashuoneissa, ns. ensisuojuissa	65 (50)	30 (25)	46 (17)
Asuntoloissa ja majoitusliikkeissä asunnon puutteen vuoksi	605 (380)	97 (82)	23 (10)
Huoltokotityyppisissä asumispalveluyksiköissä, kuntouttavissa yksiköissä, sairaaloissa, laitoksissa asunnon puutteen vuoksi	300 (250)	71 (71)	22 (12)
Vapautuvat vangit, joilla ei ole asuntoa	35 (30)	9 (9)	14 (4)
Tilapäisesti sukulaisten ja tuttavien luona asunnon puutteen vuoksi	2460	333 (201)	503 (97)
Yksinäiset asunnottomat yhteensä	3465 (1485)	540 (388)	607 (161)
- Naisia	690 (360)	97 (64)	155 (27)
- Nuoria	550 (210)	86 (38)	165 (27)
- Maahanmuuttajia	360 (105)	106 (59)	-

Lähde: Asumisen rahoitus- ja kehittämiskeskus. Selvitys 5/2010. Asunnottomat 2009.

Asunnottomuus on lisääntynyt 2000-luvun aikana muuttoliikkeen vuoksi. Helsinkiin hakeudutaan ilman tietoa asunnosta tai toimeentulosta. Muualta Suomesta muuttaa paljon maahanmuuttajia Helsinkiin siellä jo asuvien sukulaisten tai tuttavien luokse. Myös maistraatin käytännöt vaikuttavat asunnottomuuden keskittymiseen Helsinkiin, sillä helsinkiläiseksi voi kirjautua ilman osoitetta ja erityistä syytä Helsingin paremmat asunnottomille suunnatut palvelut houkuttelevat asunnottomia Helsinkiin lähikunnista ja muualta Suomesta. Yleisimpiä asunnottomuuteen johtavia yksittäisiä syitä ovat parisuhteen päättyminen, elämän hal-

linnan ongelmat päihde- ja mielenterveysongelmineen sekä nuorten ajelehtiva elämäntapa. (Asumisen rahoitus- ja kehittämiskeskus 2010, 5–6.)

2.3 Diakonia ja asunnottomuus

Diakonian tarkoituksena on kristilliseen rakkauteen perustuva avun antaminen niille, joiden hätä on suurin ja joita ei muulla tavoin auteta (Kirkkojärjestys 4. luku 3§). Kirkon diakoniatyö on mukana pitkäaikaisasunnottomuuden vähentämishjelmassa. Kirkko on aktiivisesti toiminut yhteistyössä sosiaali- ja terveys-toimen, järjestöjen ja yhdistysten kanssa asunnottomuuden vähentämiseksi ja asunnottomien asian ajamiseksi. Evankelisluterilaisen kirkon piispa Eero Huovinen oli mukana pääministeri Matti Vanhasen hallituksen nimeämässä työryhmässä kun pitkäaikaisasunnottomuuden vähentämishjelmaa valmisteltiin. (Kirkon tiedotuskeskus 2009.)

Moderni diakonia syntyi 1800-luvulla vastaten teollistumisen ja kaupungistumisen aiheuttamiin ongelmiin Kaupunkeihin syntyi huono-osaisten yhteiskuntaluokka, johon yhteiskunnan tukitoimet eivät ulottuneet, vaan sen jäsenet joutuivat pärjäämään miten parhaiten taisivat. 1800-luku oli poliittisen vaikuttamisen aikaa. Esimerkiksi sosialistien ja kommunistien liikkeet halusivat vaikuttaa yhteiskunnallisesti. Diakoniatyö jalkautui tavallisten ihmisten ja avuntarvitsijoiden pariin lievittääkseen akuuttia hätää. Toisen maailmansodan jälkeen alettiin määrätietoisesti rakentaa suomalaista hyvinvointivaltiota. Usko valtioon ja kuntiin toimijoina oli vankka ja monet uskoivat, ettei diakoniatyön kaltaisia harrastelijoi- ta tarvittu sosiaalipoliittisessa kentässä. Seurakuntien diakoniatyö keskittyikin lähinnä virkistys- ja retkitoimintaan ja hengellisen tuen antamiseen Vasta 1990-luvulla koettu taloudellinen lama osoitti, että diakoniatyön tarve ei ole vähentynyt. Laman aikana diakoniatyö muuttui nopeasti esimerkiksi vanhusten parissa tehtävistä kotikäynneistä diakoniatyön vastaanotolla tapahtuvaan avustustoimintaan. Taloudelliset ongelmat olivat suuria ja avustusten määrän kasvusta heijastui riittävän toimeentulon puute. Diakoniatyöstä saatavista ruoka-avusta, maksusitoumuksista ja osto-osoituksista tuli merkittävä tukimuoto, joka paikkasi

ja täydensi yhteiskunnan antamaa sosiaalitukea. (Grönlund & Hiilamo 2006, 4–5.)

Suomi selvisi 1990-luvun lamasta, mutta diakoniatyöstä saatavien avustusten ja toimintaan osallistuvien määrä yltää yhä lähes laman ajan lukemiin. Asiakasmäärät ovat olleet kasvussa. Diakoniatyössä törmätään yhä vakavampiin ja monisyisempiin ongelmiin. Diakoniatyöstä avustuksineen on tullut monille ns. ”viimeinen luukku”. Diakoniatyöntekijän vastaanotolle tullaan monesti vasta silloin, kun kaikkialta muualta on noussut tie jo pystyyn. 1990-luvun alun talouslaman vaikutukset näkyvät vieläkin. Monien asunnottomien asunnottomuus on saanut alkunsa tai ainakin asunnottomuuden syiden alku ajoittuu 1990-luvun alun vaikeisiin aikoihin. (Grönlund & Hiilamo 2006, 4–5.)

Suomessa julkisen vallan ylläpitämällä instituutioilla on päävastuu kansalaisten sa hyvinvoinnista. Kolmannen sektorin toimijoiden, joihin kirkonkin voidaan katsoa kuuluvan, toiminta on usein julkisen vallan järjestämien hyvinvointipalveluiden täydentäminen. Kirkko ja muut vapaaehtoistyötä tekevät yhteisöt ja järjestöt jäävät usein taka-alalle tutkittaessa sosiaalipoliittisia ilmiöitä Suomessa. Ne käsitetään usein sattuman kautta syntyneiksi palveluiksi, jotka toimivat oman historiansa ja voimavarojensa kautta. Universalistisen hyvinvointivaltion näkökulma ei ota riittävästi huomioon kolmannen sektorin ja kirkon toimintaa hyvinvointivaltiomallin puutteiden paikkaajana. (Grönlund & Hiilamo 2006, 4–5.)

Kirkon diakoniatyön harjoittaman avustamistoiminnan asema onkin jossain määrin epäselvä ja kiistanalainen. Diakoniatyötä on yleisesti pidetty lähinnä sääliin perustuvan hyväntekeväisyyden harjoittajana. Täytyy kuitenkin muistaa, että paikallisseurakunnissa tapahtuva auttamistyö on erittäin laajaa ja kokonaisvaltaista sosiaalityötä, jota tekee yli 1400 palkattua työntekijää. (Grönlund & Hiilamo 2006, 4–5.) Seurakuntien diakoniatyöllä oli muun muassa vuonna 2004 yhteensä noin 734 000 asiakaskontaktia sekä lähes 11 000 ruokapalvelutilaisuutta, joihin osallistui 426 000 henkilöä. Ruoka-apua jaettiin 177 000 kertaa, johon seurakunnat käyttivät omia varojaan noin 2,3 miljoonaa euroa. Muihin taloudellisiin avustuksiin myönnettiin noin 3,1 miljoonaa euroa 34 000:ssa eri tilanteessa. Seurakuntien diakonisessa auttamistyössä oli mukana ryhmänoh-

jaajia ja muita vapaaehtoistyöntekijöitä yhteensä yli 30 000. (Grönlund & Hiilamo 2006, 4–5.)

Diakoniatyö ei tee toiminnallaan kilpaile julkisen sektorin palveluiden kanssa, vaan on muuttanut toimintaansa ja toimintatapojaan julkisen vallan toimien kanssa samanaikaisesti sitä täydentäen ja vahvistaen. Aluksi seurakuntadiakonia oli sairaanhoidollista auttamista, kunnes 1972 tuli uusi kansanterveyslaki, joka siirsi diakonisojen sairaanhoidollisen työn kuntien vastuulle. 1990-luvun laman jälkeinen suurtyöttömyys vaati nopeaa reagointia, joten kirkko alkoi tehdä työtään erityisesti työikäisten ihmisten parissa, joiden toimeentulo oli vaarassa. Diakoniatyö on herkkä reagoimaan ja nopea toimimaan. Diakoniatyö toimii erityisesti silloin, kun joku on pudonnut kaikkien yhteiskunnan turvaverkkojen läpi, auttaen ongelmatilanteissa, joita vastaan yhteiskunta ei ole onnistunut toimimaan riittävän tehokkaasti. (Grönlund & Hiilamo 2006, 4–5.)

Haastattellessani Puolimatkan koti Pessin asukkaita, kysyin heiltä myös kysymyksiä liittyen kirkon ja seurakuntien järjestämään toimintaan sekä diakoniatyöhön. Kuudesta haastattelusta kaksi kertoi, ettei ole koskaan käyttänyt seurakunnan palveluita tai ainakaan käynyt diakoniatyöntekijän vastaanotolla. Neljä haastateltua oli käynyt diakoniatyöntekijän vastaanotolla ja seurakunnan järjestämässä toiminnassa. Käynnin syy vaihteli, osalla kyseessä oli puhtaasti taloudellisen avun hakeminen osto-osoituksen muodossa, toiset taas menivät diakoniatyöntekijän luokse hakeakseen keskusteluapua itseä askarruttavissa kysymyksissä.

Olen käynyt ihan seurakunnassa ja sitten erityisdiakoniolla. Aina olen käynyt kun on ollut tiukkaa. Ruokaan olen sieltä saanut apua.

Joo sellasta keskusteluapua, et siitä on ollu paljon hyötyä. Mut nyt ei ole tarvinnut pitkiin aikoihin käydä.

Osalla haastatelluista diakoniatyöntekijän luona käymisen ja seurakunnan toimintaan osallistuminen takana oli henkilökohtainen vakaumus. Osa haastatelluista kertoi varsin avoimesti uskostaan ja uskonnollisuudestaan. Heidän mielestään seurakuntayhteydellä ja keskusteluavulla on ollut suuri vaikutus omaan

henkiseen hyvinvointiin. Muutama haastateltu koki tärkeäksi tiedon, että keskusteluapua on aina saatavilla kun sitä tarvitsee. Usein keskusteluapua tarvitsi silloin, kun elämäntilanne on ollut vaikea. Vastaavasti haastatellut kävivät diakoniatyöntekijän luona harvemmin, jos elämäntilanne on ollut parempi. Haastatellut kertoivat käyneensä diakoniatyöntekijän tai jonkin muun seurakunnan työntekijän kanssa keskusteluja erityisesti menneistä asioista, jotka yhä vaivasivat. Tällaisia asioita saattoivat olla päihteidenkäytön tai asunnottomuuden takia katkenneet ihmissuhteet ja perhesiteet tai vaikkapa esimerkiksi avioerosta ja nykyisestä elämäntilanteesta johtuva katkeruus.

Seurakunnassa olen käynyt jakamassa asioita. Et onhan siinä se, että voi mieluummin sanoa mitä hyvää on tapahtunu... Ehkä mieluummin niin.

Sellaselle diakonille, joka ei ihan heti ole mua tuntenut, on ollu paljon helpompi puhua omasta elämäntilanteesta.

Siin oli sellainen yks tuttu pastori, jonka kanssa tuli puhuttua. Sen kanssa on paljon juteltu näistä asioista. Et tänä päivänä se avioero ei sillai enää vaivaa.

Diakoniatyöntekijän ja seurakunnan palveluita käyttäneiden haastateltujen mukaan apua on kohtuullisen helposti saatavilla. Kaikki kokivat saaneensa diakoniatyöntekijän vastaanotolta ainakin jonkinlaista apua, oli se sitten taloudellista tai ainakin keskusteluapua. Jos apua ei ollut saanut, oli usein kyse siitä, ettei ollut hakenutkaan. Eräs haastateltu totesi, että avun saaminen ongelmiinsa riippuu paljolti omasta asenteesta: Jos ajattelee, ettei kukaan voi auttaa eikä apua saa, tuntuvat ongelmat paljon pahemmilta. Mutta jos taas ajattelee, että pienikin apu helpottaa ja on avuksi, ongelmat ratkeavat helpommin.

Mä näkisin sen niin, että saa apua jos menee itte puolitiehen vastaan ja kysyy apua. Kyllä sieltä yleensä saa apua, oli se sitten sosiaalitoimen tai diakonian puolelta. Ei kukaan tuu auttamaan, jos et sä pyydä.

Silloin kun olin asunnottomana, niin en saanu diakoniatyöstä apua. En mä oikeestaan hakenutkaan, että apua sain sosiaalitoimelta. Myöhemmin olen sitte käyny tossa seurakunnalla ja sitte erityisdiakoniassa.

Kuuden haastattelun perusteella näyttää siltä, että diakoniatyöllä on inhimillisen ja kuuntelevan auttajan maine asunnottomien keskuudessa. Usein diakoniatyössä käydään hakemassa joko rahallista apua tai keskusteluapua. Molemmissa tilanteissa diakoniatyö toimii julkisen sektorin aukkojen täyttäjänä: esimerkiksi sosiaalivirastosta tai Kelasta ei saa keskusteluapua. Vastaavasti rahallinen apu, kuten osto-osoitukset paikkaavat toimeentulotuenkin jälkeen jäänyttä toimeentulon vajetta.

Kysyin haastatelluilta myös ehdotuksia, millä tavalla diakoniatyö parhaalla mahdollisella tavalla tavoittaisi tukiasumisyksikössä asuvien entisten pitkäaikaisasunnottomien kohderyhmän. Monet toivoivat, että seurakunta tarjoaisi päihitteettömän paikan oleskeluun ja esimerkiksi keskustelemiseen. Monilla haastatelluilla oli tarve jonkinlaiseen mielekkääseen ajanviettopaikkaan ja tekemiseen. Puolimatkankoti Pessin asukkaiden toimintakyvyn ja eheytyksen kannalta olisi hyvä, jos he jalkautuisivat ns. yhteiskunnan pariin, eli talon ulkopuolelta yhteisöä, joka tukisi parantumista pitkäaikaisasunnottomuuden jättämistä arvosta ja negatiivisista tuntemuksista yhteiskunnan täysipainoisiksi jäseniksi. Kynnys toimintaan mukaan lähtemiseen on suuri ja vaatii runsaasti tukea. Sininauhasäätiön henkilökunnalla onkin pyrkimys, että asukkaita tuetaan kun he käyvät talon ulkopuolella erilaisissa ajanvietto- ja asiointipaikoissa.

Tehdessään diakoniatyötä yhteiskuntamme vähävaraisten keskuudessa seurakunta noudattaa Jeesuksen ohjetta, jonka hän antoi kaikille kristityille. Diakoniatyötä tehdään ennen kaikkea niiden parissa, jotka muuten jäisivät ilman apua tilanteessaan. Jeesus toimi kaikkein vähäosaisimpien hyväksi ja opetti, että myös tekemättä jättäminen ja välinpitämättömyys ovat yhtä suuria syntejä kuin pahan tekeminenkin. (Matt. 25:31–46.) Seurakunnat ja niiden diakoniatyö taistelevat joka päivä vaikeiden ongelmien kanssa yrittäen parhaansa mukaan tuoda valoa ja toivoa sinne missä niitä ei ole, sekä valaa uskoa ja luottamusta tulevaisuuteen, silloinkin kun se tuntuu kaikkein vaikeimmalta. Herramme Jeesus Kristus on meidän kanssamme kaikki päivät maailman loppuun saakka ja Hän varjelee meitä kaikelta pahalta. (Matt. 28:16–20.)

'Totisesti: kaiken, minkä te olette tehneet yhdelle näistä vähäisimmistä veljistäni, sen te olette tehneet minulle.' Matt. 25:40.

2.4 Toimet asunnottomuuden vähentämiseksi

Vuoden 2008 aikana valtio ja kymmenen suurinta asunnottomuuskuntaa tekivät sopimuksen pitkäaikaisasunnottomuuden vähentämiseksi. Sopimuksen allekirjoittivat Helsinki, Espoo, Vantaa, Tampere, Turku, Lahti, Jyväskylä, Kuopio, Joensuu ja Oulu. Pitkäaikaisasunnottomuuden vähentämishjelma on lähtöisin Matti Vanhasen II hallituksen tavoitteesta puolittaa pitkäaikaisasunnottomuus vuoteen 2011 mennessä. Hankkeeseen lähtivät yhteistyökumppaneiksi mukaan ympäristöministeriö, sosiaali- ja terveysministeriö, Rikosseuraamisvirasto, Asumisen rahoitus- ja kehittämiskeskus ARA ja Raha-automaattiyhdistys. ARA:n investointiavustuksilla rakennetaan asunnottomille tarkoitettuja asumiskohteita. Tällä hetkellä näyttää siltä, että pitkäaikaisasunnottomuuden vähentämishjelma on saamassa jatkoa ainakin vuoteen 2015 saakka. Asuntojen määrässä mitattuna näyttää siltä, että suurin osa hankkeessa mukana olevista kunnista pystyy saavuttamaan tavoitteensa eli puolittamaan pitkäaikaisasunnottomuuden.

Sininauhasäätiö toimii osana pitkäaikaisasunnottomuuden vähentämishjelmaa. Ohjelman tavoite on kunnianhimoinen, mutta perustuu lakiin. Perustuslaki (731/1999) takaa jokaiselle, joka ei kykene omatoimisesti ihmisarvoisen elämän järjestämiseen, välttämättömän toimeentulon, huolenpidon ja turvan. Samoin perustuslaki turvaa jokaiselle välttämättömät ja kohtuulliset sosiaali- ja terveyspalvelut. Asuntoa perustuslaki ei suoranaisesti takaa, mutta laki asunto-olojen kehittämisestä (919/1985) velvoittaa kuntia huolehtimaan asunnottomien ja puutteellisesti asuvien asuinolojen kehittämisestä. Laki velvoittaa kuntia järjestämään kohtuulliset asuinolot kuntalaiselle, joka ei ilman kohtuuttomia vaikeuksia siihen kykene itse.

Merkittävin pitkäaikaisasunnottomuuden vähentämishjelmasta seurannut edistysaskel on tukiasuntopaikkojen lisääntyminen. Erityisryhmien asunto-olojen

parantamiseen tähtäävä laki (1281/2004) on vaikuttanut suotuisasti asunnottomien asumistarpeisiin soveltuvien asuntojen määrään, kun se on otettu pitkäaikaisasunnottomuuden vähentämishojelman työkaluksi. Laki pyrkii lisäämään erityisryhmien asuttamiseen soveltuvien ja vuokratasoltaan kohtuullisten asuntojen määrää. Esimerkiksi Helsingissä on kohtuuhintaisia pientasuntoja liian vähän. Kohtuuhintaisten asuntojen puute vaikuttaa erityisesti asunnottomien asunnonsaantimahdollisuuksiin. Asuntojen rakentaminen edellyttää valtion ja kuntien yhteistyötä. Valtion investointiavustusten onkin tarkoitus kohdentua erityisesti pitkäaikaisasunnottomuutta vähentäviin hankkeisiin. (Ympäristöministeriö 2007, 26–27.)

Erityisryhmille suunnattujen asuntojen rakentaminen on huomattavasti kalliimpaa kuin tavallisten asuntojen, siksi että asumisyksiköt rakennetaan erityisesti asunnottomien tarpeet huomioiden. Asumisyksiköissä on paljon rakennuskustannuksiltaan kalliimpia märkä- ja keittiötiloja sekä investointeja vaativaa tekniikkaa kuten palo- ja turvajärjestelmiä. Yksi valtion rahoitusta saanut toimija on Sininauhasäätiö, joka on rakennuttanut Helsinkiin Mäkeläkadulle valtion asuntorahoituksen ehdot täyttävän kohteen. Vastaavia asumiskohteita on nousemassa useita muitakin, yksi suurimmista on Sininauhasäätiön asumisyksikkö Ruusulankadulle Helsinkiin. (Ympäristöministeriö 2007, 26–28, 43.)

3 TUETTU ASUMINEN

Asunto on yksi sosiaalisen toimintakyvyn perusedellytyksistä. Ihmisen oikeus asuntoon ja tarvittavaan tukeen mainitaan Suomen perustuslaissa. Asunnottomuutta ei ole kuitenkaan kyetty poistamaan viime vuosina tapahtuneesta edistyksestä huolimatta. Päihdetyössä törmätään usein tilanteeseen, jossa ihmisen perusasiat ovat puutteellisessa tilassa asunnon puutteen vuoksi. Tällaisessa tilanteessa on vaikea määritellä, kumpi oli ensin, asunnottomuus vai päihdeongelma. Syyt ja seuraukset ovat moninaisia. (Lappalainen-Lehto, Romu & Taskinen 2008, 42.)

Päihteidenkäyttö ja siitä aiheutuvat sosiaaliset ongelmat ovat yksi suurimmista asunnottomuuden syistä. Vuokra-asunnossa asuessaan asukkaan on huolehdittava vuokranmaksusta ja hänen elämäntapansa tulee olla sellainen, että se ei häiritse muita asukkaita. Liiallinen päihteidenkäyttö aiheuttaa usein meluisia juhlia, tappeluja tai jopa huumekauppaa. Usein asumiseen ja elämiseen tarkoitettut rahat käytetään päihteisiin, jolloin vuokra ja muut laskut jäävät maksamatta. Ennen pitkään näistä häiriöistä ja ongelmista seuraa häätö. (Lappalainen-Lehto, Romu & Taskinen 2008, 42.)

Asunnon menetys lisää lähes poikkeuksetta päihteidenkäyttöä. Usein ajatellaankin, että asunnon saaminen ratkaisee ihmisen päihdeongelman. Asunnon saaminen mahdollistaa asioiden kuntoon saamisen, mutta se vaatii paljon vaivannäköä. Moni päihdeongelmainen ei enää kykene asumaan itsenäisesti vaan hän tarvitsee tuetumpaa asumista, jossa ehkäistään asumisen päättymisen syitä, eli häiriön aiheuttamista ja vuokranmaksun laiminlyöntiä. Lisäksi monet saattavat tarvita tukea ja ohjausta asioiden hoitoon, ruuanlaittoon, siivoukseen ja muihin käytännön asioihin. (Lappalainen-Lehto, Romu & Taskinen 2008, 42–43.)

Tukiasumisen määrittelemisen on vaikeaa, sillä useinkaan eri asumismuotojen rajat eivät ole selkeitä. Erään määritelmän mukaan tukiasunnot ovat:

Sosiaalitoimen tai yksityisen palveluntuottajan omistamia tai käytössä olevia asuntoja henkilöille, jotka tarvitsevat tilapäistä tai pitkäaikaista tukea siirtyäkseen myöhemmin itsenäiseen asumiseen. Joissain tapauksissa tuettu asuminen voi olla pysyvääkin. (Heinonen 1997, 4.)

Yleisesti ottaen tukiasuminen sijoittuu normaaliasumisen ja palveluasumisen välimaastoon ja se on tarkoitettu ihmisille, joiden tavoitteena on siirtyminen normaaliasumiseen. Tuettu asuminen voi olla askel itsenäisempään elämään. Joidenkin ihmisten kohdalla tukiasumisen tehtävänä on estää henkilön joutuminen laitoshoitoon, jolloin asumisen tukitoimien tavoitteena on tukiasumisen mahdollistaminen. Joskus tuetun asumisen tavoite voi olla siedettävän elämän ylläpitäminen. (Salo 2003, 41–42; Heinonen 1997, 5.)

Onnistuakseen asuminen tarvitsee yleensä ympärilleen arjen asioita kuten sosiaalisia suhteita, toimintaa, työtä ja toimivia verkostoja. Eri ihmisille nämä asiat ovat erilaisia. Joku voi tarvita tukea koko elämänsä ajan asumisen muodosta riippumatta. Toinen taas voi oppia asumaan täysin itsenäisesti. Asumisen uudelleen opettelu alkuvaiheessa ovat usein kaikki asiat jääneet hoitamatta. Ihmiseltä on saattanut mennä kaikki elämisen perusasiat, eli neljä A:ta, kuten Riku Salo kirjoittaa: Ammatti, akka, auto ja asunto. Pikku hiljaa luodaan pohjaa itsenäiseen elämään, omien asioiden hoitoon ja elämänhallintaan. Kaikki lähtee kuitenkin asukkaasta ja hänen tavoitteistaan. (Salo 2003, 41–42.)

3.1 Tuettu asuminen Sininauhasäätiössä

Tuetulla asumisella tähdätään kaikin keinoin asukkaan asumisen jatkumiseen. Kaikkia toimenpiteitä mietittäessä työn päämääränä on asumisen turvaaminen. Työtä ohjaa asukkaalle tehtävä palvelusuunnitelma. Se tehdään yhdessä asukkaan ja hänen sosiaalityöntekijänsä kanssa. Palvelusuunnitelmaan listataan ne toimenpiteet, joita asukas kokee tarvitsevansa. Lisäksi sosiaalityöntekijä esittää oman näkemyksensä asukkaan tuen tarpeesta. Palvelusuunnitelman mukaisten tukitoimenpiteiden toteutumisesta vastaa ensisijaisesti asukkaalle nimettävä omaohjaaja, joka on yksi Sininauhasäätiön työntekijöistä. Vastuu tuen antami-

sesta on kaikilla työntekijöillä, vaikka erityisesti omaohjaaja on perehtynyt ohjattavansa asioihin. (Sininauhasäätiö 2011.)

Kaikki asukkaat asuvat Sininauhasäätiön asumisyksiköissä omalla vuokrasopimuksella. Asukas vastaa itse vuokran ja palvelusopimuksen mukaisen palvelumaksun maksamisesta. Maksujen maksamisesta asukas sopii sosiaaliviraston tai Kelan kanssa. Mikäli on perusteita, sosiaalivirasto tai Kela voi maksaa vuokran ja palvelusopimusmaksun kokonaan tai osittain. Useimmat asukkaat ovat toimeentulotuen ja yleisen asumistuen piirissä, mutta osa asukkaista maksaa osan tai kaikki maksut eläkkeestään tai muista tuloistaan. (Sininauhasäätiö 2011.)

3.2 Palveluohjaus- ja neuvonta

Palveluohjaukseen kuuluu, että asukkaat voivat käydä henkilökunnan kanssa keskusteluja, jotka liittyvät usein asumiseen tai muihin elämän osa-alueisiin. Työntekijät käyvät sovitusti asunnoissa seuraamassa asukkaiden vointia ja keskustelemassa. Asukkaat saavat hoitaa asiointipuheluja Sininauhasäätiön puhelimesta. Lisäksi voidaan kopioida ja faksata asukkaan papereita, mikäli se edesauttaa asukkaan asiointia. Sininauhasäätiö luo jatkuvasti verkostosuhteita, esimerkiksi asukkaiden sosiaalityöntekijöiden kanssa. Asukasta ohjataan ja neuvotaan sosiaali- ja terveydenhuoltoon liittyvissä asioissa. Asukkaan etua ajetaan monin tavoin ja huolehditaan siitä, että asukas saa hänelle kuuluvat etuudet. (Sininauhasäätiö 2011.)

Asukkaan toimintakykyä edistetään seuraamalla, kannustamalla ja motivoimalla häntä omien asioiden hoitoon. Asukkaita ohjataan terveydenhuollon palveluiden piiriin tarvittaessa ja häntä ohjataan erilaisiin mielenterveys- tai päihdehoitopaikkoihin. (Sininauhasäätiö 2011.)

Yksi asukkaiden elämänlaatua parantavista tekijöistä on hyvät suhteet läheisiin ja muihin turvaverkkoihin. Asukasta tuetaan yhteydenpidossa omaisiin ja muihin läheisiin. Sairaalassa, hoitolaitoksessa tai vankilassa olevaan asukkaaseen pi-

detään yhteyttä ja annetaan tukea asumisen turvaamiseksi laitosjakson aikana. (Sininauhasäätiö 2011.)

3.3 Ravitseminen ja lääkitys

Tuetussa asumisessa asukkaan on huolehdittava varsin itsenäisesti lääkkeistään ja resepteistään. Henkilökunta neuvoo tarvittaessa lääkinnällisissä asioissa ja ohjaa asukasta terveydenhuollon piiriin mikäli on tarvetta. (Sininauhasäätiö 2011.)

Tuetussa asumisessa oletetaan, että asukas pystyy huolehtimaan itse ruokailustaan. Henkilökunnalta voi tarvittaessa saada ohjeita ja neuvoja ravitsemusasioissa. Helsingissä on runsaasti ruokapaikkoja, joissa on mahdollista ruokailla edullisesti. Henkilökunta opastaa näihin paikkoihin tarpeen mukaan. (Sininauhasäätiö 2011.)

3.4 Siivous ja hygienia

Tukiasuntoihin tulevat asukkaat ovat monesti asuneet olosuhteissa, joissa henkilökohtaisen hygieniasta huolehtiminen on ollut vaikeaa tai siihen ei ole tarvinnut kiinnittää huomiota. Asukkaiksi tulevien asunnottomien käsitys siisteydestä saattaa olla hyvin erilainen verrattuna yleisesti hyväksytyihin normeihin. (Heinonen 1997, 23.) Asukkaan oletetaan selviytyvän itsenäisesti siivouksesta ja hygieniasta. Usein tuetun asumisen asukkaat tarvitsevat tukea, ohjausta ja neuvontaa siivoukseen ja hygieniaan liittyvissä asioissa. Sininauhasäätiöllä on lainavälineitä siivoukseen asukkaille lainattavaksi. (Sininauhasäätiö 2011.)

Asunnon siisteys ja sen kehitys kertovat asumisen onnistumisesta. Asunnon siisteyden ja henkilökohtaisen hygienian onnistunut hoitaminen on yksi tärkeä mittari selvitettäessä asukkaan asumisvalmiuksia. Itsenäinen asuminen tavallisessa vuokra-asunnossa vaatii panostusta asunnon kunnossapitoon. Jos asukkaalla on tuetussakin asumisessa huomattavia vaikeuksia siisteydessä ja hy-

gieniassa, voi tämä muodostua asumisen esteeksi. Tällöin asukkaalle sopivampi asumismuoto saattaa olla palveluasuminen, jossa hän saa kattavampaa tukea asumisensa tueksi. Mikäli on kyse tilapäisestä kunnan heikentymisestä, esimerkiksi päihteidenkäytön seurauksena, voi myös määräaikainen laitoshoitajakso tulla kysymykseen. (Heinonen 1997, 23.)

3.5 Vuokranseuranta ja talous

Tuetussa asumisessa asukkaat saavat vapaasti päättää rahojensa käytöstä. Asumisen kannalta pääosassa on säännöllinen ja ajoissa hoidettu vuokranmaksu. Tuetussa asumisessa asuvan asukkaan elämänhallinnan taidot ovat usein puutteelliset, varsinkin jos hän kärsii päihdeongelmasta. Tällöin rahat monesti käytetään päihteisiin. Usein asunnottomaksi joutuminen on alun perinkin johtunut vuokranmaksun laiminlyönnistä. (Arkonaho 2011.)

Yksi tuetun asumisen keskeisimmistä asumisen turvaamisen menetelmistä on tehokas vuokranmaksun seuranta. Vuokranmaksua seurataan kaksi kertaa kuukaudessa Sininauhasäätiön taloushallinnon toimittamista vuokranmaksutilastoista. Syntyneeseen vuokravelkaan voidaan reagoida nopeasti ja selvittää syy miksi vuokravelkaa on syntynyt. Myöhästynyt vuokranmaksu ei aina johdu asukkaan laiminlyönnistä, jolloin maksun puuttumisen syytä kysytään esimerkiksi sosiaalitoimen maksatuksesta. (Sininauhasäätiö 2011.)

Mikäli asukas on laiminlyönyt vuokranmaksun, hänelle laaditaan henkilökohtainen vuokravelan takaisinmaksusuunnitelma, jonka noudattaminen on tärkeää asumisen häiriöttömälle jatkumiselle. Mahdollisten velkojen ja talousongelmien ratkaisemiseksi asukasta tuetaan ja neuvotaan, ja hänet voidaan ohjata velkaneuvojalle. (Sininauhasäätiö 2011.)

Vuokranmaksun varmistamiseksi voidaan asiakkaan suostumuksella ottaa käyttöön ns. välitystili. Tämä tulee kyseeseen silloin, kun asukas pystyy huonosti säätelemään omaa rahankäyttöään ja talouttaan. Välitystili-menettelyssä kaikki asukkaan tulot ohjataan sosiaalitoimen hallinnoimalle tilille, josta maksetaan

asukkaan pakolliset laskut ja vuokra. Loput rahat tilitetään asukkaalle riittävän pienissä erissä, jotta hänen toimeentulonsa on turvattu mahdollisimman hyvin. Tällöin asukkaan rahat eivät pääse loppumaan heti kuukauden alussa. Ilman välitystiliäkin vuokraan osoitettu toimeentulotuki maksetaan suoraan vuokranantajalle vuokranmaksun turvaamiseksi. Välitystili ei ole lopullinen järjestely. Kun asukas on osoittautunut kunnostuneisuutensa talousasioiden hoidossa, voidaan välitystili purkaa. Yksi asumisen onnistumisen mittareista onkin asukkaan kyky hoitaa omat asiansa. (Heinonen 1997, 23–24.)

3.6 Turvallisuus

Turvallisuuden kannalta avainasemassa on henkilökunnan ympärivuorokautinen läsnäolo. Henkilökunta valvoo talon järjestystä ja takaa asukkaille mahdollisimman turvallisen ja häiriöttömän asuinympäristön. Järjestyshäiriöiden ehkäiseminen on tärkeää, sillä asukkaan ja hänen ystäviensä häiriökäyttäytyminen aiheuttaa monesti suurimmat ja vaikeimmat esteet asumisen jatkumiselle. (Sininauhasäätiö 2011.) Tukiasumisyksikössä on vieraita koskevia rajoituksia. Esimerkiksi vieraiden asuttaminen on kiellettyä. Sääntöjen rikkomistapauksissa vieraat voidaan ääritapauksessa poistaa asunnosta poliisin toimesta. (Heinonen 1997, 23.)

Asuinkiinteistö on varustettu pelastusviranomaisten hyväksymällä paloilmoinnilla. Jokaisella asukkaalla on oma yksilöllinen avain asuntoonsa, joka voidaan nopeasti sarjoittaa uudelleen avaimen kadotessa. Asukkaiden ja henkilökunnan hyvinvoinnin turvaamiseksi kiinteistön alueella tapahtuvasta rikollisesta toiminnasta ilmoitetaan poliisille. Asukkaan vieraat voivat vieraila talossa vain asukkaan itsensä läsnä ollessa. Henkilökunta ei vie ketään vierasta asukkaiden luokse, sillä monet vierailuista voivat olla ei-toivottuja ja asumisen rauhaa häiritseviä. Näin on esimerkiksi velanperintätapauksissa. (Sininauhasäätiö 2011.)

Henkilökunta pitää kirjanpitoa tavatuista ihmisistä. Mikäli jotakuta ei tavata päiväkausiin tai kulkutottumuksissa tapahtuu äkillinen muutos, asukkaan tilanne

käydään tarkistamassa. Paloturvallisuussyistä asukkaiden huoneistojen kunto tarkastetaan säännöllisesti. Mikäli jotain on rikki, se korjataan ja tarvittaessa puututaan huomattaviin siisteysongelmiin. Tämä on turvallisuuskysymys. Paljon tavaraa sisältävässä ja epäsiistissä asunnossa on myös paljon palokuormaa, joka esimerkiksi tulipalotilanteessa on vaaraksi sekä asukkaalle itselleen, että muille. (Arkonaho 2011.)

Sininahasäätiö kunnioittaa asukkaiden yksityisyyttä ja kotirauhaa. Asuntoihin ei mennä sisään kevyin perustein. Asukkaat ovat ottaneet ”peräänkatsomisen” ja huolehtimisen vastaan pääsääntöisesti hyvin. (Arkonaho 2011.)

3.7 Tuettu asuminen ja päihteet

Tukiasumisyksiköitä on erilaisia. Yksi tyypillisin ero erilaisten yksiköiden välillä on niiden suhtautuminen päihteidenkäyttöön. Tukiasumispalvelut voidaan jakaa päihteet salliviin palveluihin sekä päihteiden käytön rajoittamiseen pyrkiviin palveluihin. Lievimmillään säännöt kieltävät häiritsevän ja paheksuttavan käytöksen, kun taas kaikkein tiukimpia sääntöjä soveltavissa paikoissa tukiasumisyksikön alueelle ei edes pääse päihtyneenä. (Heinonen 1997, 22–23.) Sininahasäätiön Puolimatkan koti Pessi & Illusiassa asukkaiden päihteidenkäyttö ei muodosta estettä huoneenvuokralain mukaiselle asumiselle. Asukkaiden päihteidenkäyttöä ei seurata, mutta asumisen turvaamiseksi päihteidenkäytöstä johtuvaan häiritsevään käytökseen ja muihin lieveilmiöihin puututaan välittömästi. Kaikkein tärkeintä on ensin päättää asiakkaan asunnottomuus ja sen jälkeen miettiä mahdollisia tukitoimenpiteitä, kuten laitoshoidon lopettamiseksi tai vähentämiseksi. (Helakorpi 2011.)

Asunnon saamisen ja asuinolojen vakiintumisen myötä asukkaan päihteidenkäyttö usein vähenee. Asukkaat ovat usein päihdeongelmaisia, mutta häiriökäyttäytyminen on lieventynyt tai kokonaan poistunut. Tosin on myös havaittu päihdeongelman syventymistä, jolloin asukkaan toimintakyky on pikkuhiljaa heikentynyt liiallisen päihteidenkäytön vuoksi. Tämä on kuitenkin harvinaista, sillä

yleisesti ottaen asunnon saanti vaikuttaa asunnottomana olleen henkilön tilanteeseen ja elämään positiivisesti. (Arkonaho 2011.)

Tuetun asumisen ja päihteiden yhteensovittaminen ei ole aina yksinkertaista, eikä alkoholinkäytön säätelystä voi antaa yleispäteviä ohjeita. Tukiasumisen periaatteiden mukaisesti päihteidenkäytön säätelyn suhteen valitun linjan tulisi olla sellainen, että asumisen jatkuminen ja onnistuminen mahdollistuisi. Täydellisen päihteettömyyden vaatiminen ei useimpien ihmisten kohdalla palvele asumisen onnistumista, eikä joidenkin ihmisten kohdalla ole ylipäätään realistista tavoitella päihteetöntä elämää edes pitkällä aikavälillä (Heinonen 1997, 24.)

Jussi Heinonen toteaa tukiasumista käsittelevässä kirjassaan, että ”tiukkojen sääntöjen sijasta tai ainakin niiden rinnalla olisi asumista pyrittävä kehittämään siten, että se tarjoaisi vaihtoehtoja päihteidenkäytölle. Tällöin asukkaiden omaehtoinen pyrkimys päihteettömyyteen saattaa vahvistua. ... Itse vähitellen ponnisteltu päihteettömyys lienee kestävämpi ratkaisu, jos vielä oman pyrkimyksen rinnalla on ollut mielekästä toimintaa jota voi jatkaa edelleen.” (Heinonen 1997, 24.)

4 SININAUHASÄÄTIÖ

4.1 Sininauhasäätiön toiminta pääkaupunkiseudulla

Sininauhasäätiö on perustettu vuonna 1957 helpottamaan asunnottomien oloja. Sen nimi oli aikaisemmin Raittiuskotisäätiö, joka kuvaakin hyvin toiminnan silloista luonnetta. Säätiön ensimmäinen asuntola sijaitsi Meritullinkadulla Helsingin Kruununhaassa. Silloisesta asuntolatoiminnasta on tultu pitkä matka kristillisten päihdejärjestöjen keskusliiton Sininauhaliitto ry:n jäsenjärjestöksi ja toimintakin on kehittynyt asuntolatoiminnan harjoittajasta nykyaikaisten päihdeongelmallisille tarkoitettujen asumislähtöisten palveluiden järjestämiseen. Toiminta on muuttunut paljon yli 50 vuodessa. Työn perusnäkökulma on säilynyt samana, sillä alusta alkaen toiminnassa on ollut mukana kristillinen henki ja lähimmäisenrakkaus. (Sininauhasäätiö 2010, 4.)

Suurin muutos on ollut perinteisen asuntolatoiminnan kehittäminen tukiasumistoiminnaksi. Ensiaskeleet otettiin vuonna 1988 sosiaaliviraston myöntämän avustuksen turvin, jolloin Meritullinkadulla sijainnut asuntolakäytössä ollut huoneisto muutettiin seitsemäksi tukiasunnoksi. Jukolaksi nimetty yksikkö oli päihdeetön, ja asukkaat asuivat vuokrasuhteessa. Kun Sininauhasäätiö sai testamenttilahjoituksen, voitiin Meritullinkadun osake myydä pois ja ostaa Sörnäisistä osa Kinaporinpiha -nimisestä kerrostalosta. Sittemmin talo on siirtynyt lähes kokonaan Sininauhasäätiön haltuun. (Strandén 2010.)

Kinaporinpihassa toimii nykyisin Topi-Katti-niminen tuetun asumisen yksikkö, jossa on tällä hetkellä yhteensä 43 asuntoa. Päästäkseen asumaan Topi-Kattiin henkilön on oltava helsinkiläinen asunoton. Asukasvalinnat tehdään yhteistyössä Sininauhasäätiön ja Helsingin kaupungin sosiaaliviraston asunnottomien tukipalvelujen kanssa. (Sininauhasäätiö i.a. B) Puolimatkantoti Topi-Katin henkilökunta on paikalla kahdessa vuorossa arkisin kello 7–22. Sosiaaliset talonmiehet päivystävät muina aikoina. Talossa sijaitsee myös päihdeetön toimintakeskus Karvinen, eli asukkaille tarkoitettu olohuone, jossa heille on tarjolla erilaisia palveluita, kuten pyykinpesumahdollisuus tai vaikkapa mahdollisuus kes-

kusteluun henkilökunnan kanssa. Päihteettömän toimintakeskuksen tarkoitus on tukea asukkaiden päihteettömämpää elämää. Muuten molemmat Helsingissä sijaitsevat asumisyksiköt ovat yksiköitä, joissa päihteettömyys ei ole asumisen edellytys eikä päihteidenkäyttö sen este. (Merenheimo 2010.)

Sininahasäätiön laajentuminen jatkui 2000-luvulla, jolloin vuonna 2007 sosiaalivoksen arvonimen saanut Jorma Soini toimi säätiön toimitusjohtajana ja toimintaa kehitettiin edelleen. (Strandén 2010.) Pääkaupunkiseudulla Sininahasäätiö toimii nykyisin Helsingin lisäksi Vantaalla, Tuusulassa, Järvenpäässä, Espoossa ja Kotkassa.

Vantaan Sahapuistossa Sininahasäätiön omistuksessa on yli 40 pienasuntoa. Kerrostalon alakerroksessa on päiväkeskus säätiön ja lähiseudun asukkaille. Asukasvalinnat asuntoihin tehdään yhteistyössä Vantaan kaupungin sosiaalitoimen kanssa ja asunnot on tarkoitettu vantaalaisille pitkäaikaisasunnottomille henkilöille. (Sininahasäätiö i.a. C) Vantaalla sijaitsee myös asumisyksikkö Myrri, jossa on 12 yksiötä ja kaksi perheasuntoa. Nämä asunnot on tarkoitettu henkilöille, jotka haluavat sitoutua päihteettömään asumiseen. Myrriässä sijaitsee myös päihteetön päiväkeskus. Kaikkien asumispalveluiden läheisyydessä asuu tukihenkilö tai pariskunta, joten henkilökunta on koko ajan läsnä tarvittaessa. (Sininahasäätiö i.a. D)

Tuusulassa Sininahasäätiöllä on päihteetön asumisyksikkö Mutterimaja päiväkeskuksineen, jossa on 22 yksiötä ja perheasunto. Asukkaat sitoutuvat päihteettömään elämään ja heidät valitaan asumaan Mutterimajaan asukashaastatteluiden perusteella. Kaikki asukkaat ovat tuusulalaisia. (Sininahasäätiö i.a. E) Lisäksi Sininahasäätiö toimii yhteistyössä Tuusulan kaupungin kanssa erilaisissa projekteissa, kuten Tuusulan Kellokoskella, jossa Sininahasäätiö vie yhden työntekijän voimin sosiaalista isännöintiä ja asumisneuvontaa Tuusulan sosiaalitoimen osoittamille henkilöille, jotka asuvat kaupungin vuokra-asunnoissa. (Sininahasäätiö i.a. H)

Järvenpäässä Sininahasäätiö toimii Järvenpään Mestariasuntojen omistamis-tiloissa. Sosiaalisen isännöinnin ja asumisneuvonnan palvelut on tarkoitettu

pihapiirin Wärttinä-asunnoissa asuville järvenpäälaisille. Lisäksi yhdessä taloista on päiväkeskus, joka on asukkaiden käytössä. (Sininauhasäätiö i.a. F)

Lisäksi Sininauhasäätiö omistaa yli 50 asuntoa, lähinnä yksiöitä, Helsingissä, Vantaalla ja Espoossa. Näihin Jatko-Katti –asuntoihin asutetaan asukkaita, joiden integroituminen takaisin yhteiskuntaan on jo käynnissä. Jatko-Kateissa asuminen on lähes itsenäistä, mutta kuitenkin tarvittaessa asukkaalla on työntekijän tuki ja apu käytettävissään. Usein Jatko-Kateista tähdätään sosiaalisen isännöinnin ja asumisneuvonnan avulla itsenäiseen asumiseen, esimerkiksi Helsingin Kaupungin tai Espoonkruunun vuokra-asuntoon. (Sininauhasäätiö i.a. G)

4.2 Sininauhasäätiön toiminnan arvot

Sininauhasäätiön toiminta perustuu yleishyödyllisyyteen ja kristilliseen arvopohjaan. Sininauhasäätiö on perustettu alun perin lahjoitusvaroin, ja se on voittoa tavoittelematon säätiö. Sen säännöissä mainitaan, että ”jos säätiön toiminta lakkaa, säätiölle jääneet varat luovutetaan yleishyödylliselle yhdistykselle, Sininauhaliitto ry:lle käytettäväksi säätiön tarkoitusta vastaavalla tavalla”. Säätiön toimintaa ohjaavat säännöt on uudistettu viimeksi vuonna 2004. (Sininauhasäätiö 2010, 4.)

Sininauhasäätiön tarkoituksena on perustaa ja ylläpitää kristillisessä hengessä toimivia päihdehuollon asumispalveluita ja nuorten päihdehoitoyksiköitä, ja niissä annettavan hoivan ja kasvatuksen kautta auttaa päihdeongelmaisia henkilöitä juomatavasta vapautuneina, työhaluisina, rehellisinä ja kunniallisina kansalaisina täyttämään paikkansa yhteiskunnassa. (Sininauhasäätiö 2010, 4.)

5 PUOLIMATKANKOTI PESSI JA TOIMINTAKESKUS ILLUSIA

Puolimatkankoti Pessi ja toimintakeskus Illusia sijaitsee Helsingin Vallilassa osoitteessa Mäkelänkatu 50. Puolimatkankoti Pessi on perustettu vuonna 2007 entiseen Näkövammaisten Liiton 1940-luvulla rakennettuun toimistorakennukseen. (Sininauhasäätiö i.a. A) Tutkimuksen tekoaikaan Pessissä asui 48 asukasta, sitä kutsutaan nykyisin nimellä Pessi 1. Pessi 2:n rakentaminen aloitettiin 2010, ja sen valmistuessa huhtikuussa 2011 asukkaiden määrä oli yhteensä noin 93. Kaikki Puolimatkankoti Pessin asunnot ovat ns. arava-tasoa. Ne ovat keskimäärin noin 30 neliön yksiöitä, jotka on varustettu keittiöllä ja kylpyhuoneella. (Nissilä 2011.)

5.1 Toimintaympäristö

Vallilan kaupunginosa sijaitsee Helsingin pohjoisessa kantakaupungissa. Vallilassa on pääosin kerrostaloasutusta ja runsaasti eri yritysten toimitaloja, tukku- liikkeitä ja varastoja. Vallilassa sijaitsee historiallisesti arvokkaita rakennuksia, jotka on suojeltu. Myös Puolimatkankoti Pessin rakennus on suojelukohde. Vallilasta on hyvät kulkuyhteydet muualle Helsinkiin ja pääkaupunkiseudulle, sillä alueella liikennöi monia linja-autoreittejä, raitiovaunureittejä ja metro. Hämeentie ja Mäkelänkatu ovat suuria ja vilkkaita liikenneväyliä. Puolimatkankoti Pessi sijaitsee siis keskeisellä paikalla ja lähellä on runsaasti palveluita, kuten Vallilan terveysasema, kirjasto, lähikauppoja ja puistoja. (Helsinki 2008 s.92)

Asunnottomuus ja sen lieveilmiöt näkyvät kantakaupungin kaduilla, erityisesti itäisessä ja pohjoisessa kantakaupungissa. Sininauhasäätiön Taka-Töölöön Ruusulankadulle entiseen toimistotaloon saneerattava tukiasumisyksikkö herätti lähialueen asukkaissa suuret mittasuhteet saaneen vastalauseryöpyn. Ihmiset kirjoittelivat lehtien palstoilla kriittiseen sävyyn asumisyksiköiden sijainnista. Monien mielestä on käsittämätöntä, miksi ”asunnottomille annetaan asunnot Helsingin parhailta paikoilta”. Yhdeksi vaihtoehdoksi on esitetty tukiasumisyksiköiden rakentamista kaupungin laitamille, jossa ne eivät olisi haitaksi ympäris-

tölleen. Toki asiassa on monta näkemystä ja sijaitsepa tukiasumisyksikkö ihan missä tahansa, on asialla aina omat hyvät ja huonot puolensa. Haastattellessani Puolimatkan koti Pessin asukkaita opinnäytetyöhöni, otin yhdeksi teemaksi asumisyksiköiden sijainnin ja niiden vaikutuksen kaupunkikuvaan. Asukkaiden kokemuksen mukaan asumisyksikkö ei ole mainittavammin aiheuttanut konflikteja ympäristöönsä – ainakaan haastatellut eivät olleet siihen törmänneet.

Se on tietysti ihan ymmärrettävää, että ympäristö reagoi vastustavasti. Mut esimerkiksi tässä en oo huomannu sitä, tai Hämeentiellä.

Onhan sitä jotain noottii tullu, että jotku kulkis lähitalojen pihilla yöaikaan ja semmosta. Mutta yllättävän vähän... Et tää on yllättävän hyvin tää paikka sopeutunu tähän ympäristöön.

Asukkaat eivät kokeneet mitenkään välttämättömäksi tukiasumisyksikön sijoittamista kantakaupungissa. Moni on asunut siellä täällä Helsingissä ja lähikunnissa. Toki on niitäkin, jotka ovat syntyneet kantakaupungissa ja asuneet siellä vuosikymmeniä. Heidän on vaikea yhtä-äkkiä muuttaa esimerkiksi lähiöön. Koti voi sijaita jossain muualla, mutta tällaisissa tilanteissa ihmisen elämänpiiri on kuitenkin kantakaupungissa. Yksi asumisyksiköiden syrjemmälle siirtämisen peruste on ollut, että päihtetön ja rikokseton elämä onnistuisi helpommin ”maalla”, jossa ei ole pubeja ja ravintoloita heti lähetyvillä. Haastattelemi asukkaat eivät uskoneet tähän.

Monikin vaan tuntee tän Helsingin keskusta-alueen tässä. Se et siitä alueelta on helppo liikkua sitten, vaikka sosiaalitoimeen. Et se on yks ja sama missä nää sijaitsee, sama meno siellä kumminkin on sisällä. Onhan siinä tietysti se välimatka, mutta käyttäjä löytää käyttäjän... Aina. Sen on joutunut tässä kuviossa huomaamaan.

5.2 Aasukkaat

Pessin asukkaat ovat kaikki helsinkiläisiä pitkäaikaisasunnottomia. Asuminen Pessissä on mahdollista vain Helsingin kaupungin asunnottomien tukipalveluiden (AsTu) suosituksesta. Jotta pääsee AsTun asiakkaaksi, on oltava sosiaalityötoimen asunnottomaksi todettu asiakas ja kirjoilla Helsingissä. Tuetun asumisen asuntoihin on Helsingissä pitkät jonot, siitäkin huolimatta, että pääkaupunkiseudulle on viime vuosina noussut useita asumisyksiköitä eri kohderyhmille. (Arkonaho 2011.)

Sininahasäätiö ja Helsingin kaupungin sosiaalivirasto valitsevat yhdessä Pessiin muuttavat asukkaat. Puolimatkan koti Pessin asukkaat eivät edusta mitään yksittäistä ikäluokkaa tai taustaa, vaan heidän tilanteensa, lähtökohtansa ja historiansa on aina yksilöllinen. (Helakorpi 2010.)

Ensimmäinen askel kohti asunnon saamista on hakeutuminen oman sosiaalityöntekijän pakeille senhetkisen asuin- tai oleskelupaikan sosiaalitoimistoon. Mikäli sosiaalityöntekijä toteaa asiakkaan asunnottomaksi, hän on tarvittaessa yhteydessä AsTuun saadakseen asiakkaalleen tasopäätöksen, eli päätöksen siitä minkälaisen tuen tarpeessa asiakas on. Kun tasopäätös on tehty, se on pysyvä ja säilyy asiakkaalla, kunnes hänet sijoitetaan johonkin asumaan. Kun Sininahasäätiöstä vapautuu asunto, ilmoitetaan siitä AsTuun, josta ehdotetaan asukasta asuntoon. Sininahasäätiö ei juurikaan voi vaikuttaa siihen, ketä AsTu ehdottaa, ainoastaan asukkaan tuen tarve ratkaisee. Mikäli vapautunut asunto on kaksio tai iso yksiö, siihen voidaan sijoittaa pariskunta. (Nissilä 2011.)

Sininahasäätiön työntekijä ottaa ehdokkasiin yhteyttä ja sopii ajan asuntohaastatteluun, joka voidaan tehdä missä tahansa, esimerkiksi vankilassa, sairaalassa tai hoitolaitoksessa. Useimmiten haastattelu tehdään kuitenkin Sininahasäätiön tiloissa. Asumishaastattelussa yritetään selvittää mahdollisimman kattavasti asumiseen vaikuttavia asioita, kuten asumishistoriaa, tuen tarvetta, päihteiden käyttöä ja muita elämänhallintaan liittyviä asioita. Usein tiedot haastatteluun tulevista ovat varsin niukkoja ja asuntohaastattelussakin toimitaan vain asukkaalta itseltään saatujen tietojen perusteella. (Nissilä 2011.)

Mikäli asukas on soveltuva asumaan Sininauhasäätiössä, otetaan yhteys As-Tuun, jossa aletaan järjestää asukkaan asuttamista Sininauhasäätiölle. Sosiaaliviraston on tehtävä tarvittavat päätökset sijoituksesta ja esimerkiksi palvelumaksujen ja vuokran maksamisesta. Asukas kutsutaan uudelleen Sininauhasäätiöön virallisten paperiasioiden hoitamista varten, kun asunto vapautuu. Asukkaan kanssa tehdään vuokrasopimus, ja hänelle annetaan erilaisia hakulomakkeita ja niiden liitteitä, esimerkiksi Kelan asumistukea, mahdollista toimeentulotukea varten. Lisäksi tehdään muuton yhteydessä osoitteenmuutos ja asukkaalle luovutetaan avaimet sekä hänen kanssaan käydään läpi Sininauhasäätiöön ja asumiseen liittyviä yleisiä asioita. (Nissilä 2011.)

Asuakseen Puolimatkan koti Pessissä asukkaiden ei tarvitse sitoutua päihteettömyyteen, eli päihteidenkäyttö ei ole asumisen este, mutta toisaalta asuminen Pessissä ei myöskään edellytä päihteiden käyttöä. Sininauhasäätiönkin toimipaikoissa on näkyvissä päihteidenkäytön kulloisetkin suuntaukset. Huumausainneiden käyttäjät ovat usein nuorempia ja heillä saattaa lisäksi olla sekakäyttöä ja erilaisten huumaavien lääkkeiden väärinkäyttöä. Ns. ”vanhemman polven” asunnottomat käyttävät useimmiten pelkästään alkoholia ja sen korvikkeita. (Merenheimo 2011.)

Asukkaiden asumisen ja elämisen taidot ja omatoimisuus omien asioiden hoitamisessa vaihtelevat. Toiset asuvat varsin itsenäisesti ja siisteissä olosuhteissa, kun taas toisilla asumisen taidot saattavat olla unohtuneet. Jotkut saattavat tarvita runsaasti tukea selvitäkseen omien asioiden hoitamisesta kuten asioimisessa erilaisissa virastoissa sekä oman kodin siisteydestä huolehtimisessa. Jokaisen asukkaan tarpeet ja voimavarat huomioidaan, kun hänelle tehdään suunnitelmaa palveluiden tarpeesta. Henkilökunnan ja asumisen tuen pyrkimyksenä on vahvistaa ja tukea asukkaiden omatoimisuutta, toimintakykyä ja selviytymistä erilaisissa elämäntilanteissa. (Helakorpi 2011.)

5.3 Henkilökunta

Kun Pessin laajennus valmistui ja ensimmäiset asiakkaat muuttivat uusiin asuntoihin huhtikuun alussa 2011, siirryttiin kasvaneen asiakasmäärän ja uuden palvelumuodon eli tehostetun tuetun asumisen vuoksi kolmessa vuorossa tehtävään työhön eli henkilökunta on talossa paikalla vuoden jokaisena päivänä ympäri vuorokauden. Lisäksi henkilöstön määrä on lisääntynyt. Aikaisemmin paikalla oli vain yksi työntekijä kerrallaan, nyt työskennellään pareissa. Tällä hetkellä Puolimatkan koti Pessissä työskentelee 9 lähihoitajaa ja yksi sosionomi. Yksikön johtaja on koulutukseltaan sosionomi. Talossa työskentelee myös siistiä ja kaksi kiinteistön kunnossapidosta vastaavaa remonttimiestä. (Arkonaho 2011.)

Haastattelujen tekohetkellä vuonna 2010 Puolimatkan koti Pessissä työskenneltiin vielä kahdessa vuorossa. Aamuvuoron työaika oli kello 7–15 ja iltavuoron työaika kello 14–22. Öisin ja viikonloppuisin talossa asuvat sosiaaliset talonmiehet puuttuivat akuutteihin tilanteisiin tarvittaessa, mutta he eivät tehneet varsinaista asiakastyötä. Henkilökuntaa oli talossa kaksi lähihoitajaa. Yksikön johtajalla oli sairaanhoitaja-diakonissan koulutus. (Helakorpi 2010.)

6 TUTKIMUSPROSESSI

6.1 Tutkimuksen tarkoitus ja tutkimustehtävä

Tutkimukseni tarkoitus on selvittää Puolimatkan koti Pessin asukkaiden kokemuksia asumisesta ja asumisen tukitoimista sekä kirkon ja seurakunnan palveluista. Tutkimuksen tavoitteena on saada asukkaiden ääni kuuluviin tukiasumisyksikön toimintaa kehitettäessä. Asukkaita haastatteleamalla saatu tieto auttaa Sininauhasäätiötä kehittämään toimintaansa asiakaslähtöisellä tavalla. Tutkimuksen avulla henkilökunta pystyy arvioimaan oman työnsä tuloksia ja kehittämään työskentelytapojaan.

Kirkon alan opiskelijana kyselin asukkailta heidän kokemuksiaan kirkon ja seurakunnan palveluista.

6.2 Tutkimuksen lähtökohdat

Tutkimus on kvalitatiivinen eli laadullinen, sillä se sopii hyvin käytettäväksi kokemusten ja näkökulmien esiintuomiseen. Asukkaiden omakohtaisilla kokemuksilla on pääarvo tutkimuksessa, luvuilla ja tilastoilla täydennetään haastattelututkimuksella saatua aineistoa. Kvalitatiivisella tutkimusmenetelmällä saatuja tietoja voidaan tutkia joko laadullisella eli kvalitatiivisella tai määrällisellä eli kvantitatiivisella tavalla. (Eskola & Suoranta 1996, 9–12.)

Tutkittava aineisto täytyy analysoida tarkasti tutkimustulosten ja johtopäätösten tekemiseksi. Alasuutarin mukaan aineiston analyysi koostuu kahdesta vaiheesta, havaintojen pelkistämisestä ja arvoituksen ratkaisemisesta. Havaintojen pelkistäminen on tarpeen, jotta usein valtavasta ja epämääräisen tuntuista litteoidun tekstin massasta saadaan irti selkeitä yhteneväisyyksiä ja tuloksia. Eri-laiset ja eri ihmisten sanoittamat irtonaiset havainnot ja kokemukset täytyy voida asettaa teemojen mukaiseen järjestykseen edelleen tutkittavaksi. Tämän tarkemman tutkimisen perusteella voidaan vetää johtopäätöksiä ja saada viitteitä

mitä tutkimuksen tulokset mahdollisesti voisivat olla. (Eskola & Suoranta 1996, 9–12.)

Tutustuin Sininauhasäätiön toimintaan ollessani työharjoittelussa Puolimatkan koti Pessissä ja toimintakeskus Illusiassa marras-joulukuussa 2009. Etsin tuohon aikaan opinnäytetyön aihetta ja työelämän yhteistyötahoa. Sininauhasäätiöllä oli tarjota minulle mielenkiintoinen aihe opinnäytetyölleni. Puolimatkan koti Pessi on perustettu vuonna 2007 ja minulle kerrottiin, että yli kolmen toimintavuoden jälkeen olisi aika tutkia asukkaiden kokemuksia tuetusta asumisesta. Koska aihe oli mielenkiintoinen ja sopivan haastava, tartuin tarjoukseen. Sininauhasäätiö oli yhteistyökumppanina luotettava ja avulias. Minulle tarjottiin apua ja neuvoja opinnäytetyön tekemiseen ja monien vaiheiden selvittämiseen. Minulle nimettiin kaksi ohjaajaa, toinen heistä on silloinen yksikönvastaava, sairaanhoitaja-diakonissa Jari-Juhani Helakorpi, joka antoi minun käytettäväkseni runsaasti ammattikirjallisuutta omasta kirjastostaan. Nykyinen yksikönvastaava, sosionomi Anne Arkonaho toimi opinnäytetyöprosessin ohjaajana, sillä hänellä oli tuore ja omakohtainen kokemus Diakonia-ammattikorkeakoulun opinnäytetyöprosessista.

6.3 Haastattelu aineistonkeruumenetelmänä

Tutkimuksen aineisto kerättiin haastattelemalla Puolimatkan koti Pessin asukkaita. Aineistonkeruumenetelmäksi valitsin puolistrukturoidun teemahaastattelun. Menetelmälle ominaista on samojen teemojen läpikäyminen kaikkien haastateltavien kanssa. Se mikä tekee tästä haastattelumenetelmästä erityisen soveltuvan haastattelemani kohderyhmän, eli tukiasumisyksikön asukkaiden, haastattelemiseen on sen vapaamuotoisuus ja keskustelunomaisuus. Kysymysten muotoilu ja järjestys voi vaihdella ja se tapahtuu haastateltavan ehtojen mukaisesti. Sekä haastattelija että haastateltava voivat kuljettaa keskustelua haluaansa suuntaan saadakseen esille tärkeäksi katsomiaan näkökulmia. (Ruusuvoori & Tiittula 2005 A, 11–12.)

Puolistrukturoitu teemahaastattelu osoittautui onnistuneeksi valinnaksi, sillä siihen oli helppo ottaa mukaan myös etnografisen ja kerronnallisen haastattelun elementtejä. Näin myös asukkaiden omat kertomukset ja elämänpiiriä ja –tilannetta valottavat tarinat tulevat kuulluiksi. Jotta näitä usein varsin henkilökohtaisiakin kokemuksia saataisiin tutkimuskäyttöön, haastateltavan ja haastattelijan välillä olisi oltava luottamuksellinen suhde monipuolisen ja totuudenmukaisen tiedon saamiseksi (Ruusuvuori & Tiittula 2005 B, 41.). Olin aikaisemmin ollut työharjoittelussa Sininauhasäätiössä ja toiminut yhteistyössä haastateltujen asukkaiden kanssa, joten olin heille tuttu henkilö ja he saattoivat luottaa minuun paremmin kuin tuntemattomaan haastattelijaan. Kerroin haastateltaville rehellisesti millaista opinnäytetyötä teen sekä mihin ja millä tavoin käytän haastattelun kautta saamiani tietoja. Kerroin myös, että saadut tiedot ovat ehdottoman luottamuksellisia ja että haastateltavat voivat puhua avoimesti, sillä opinnäytetyössäni kunnioitan heidän anonymiteettiään.

6.4 Haastateltavien valinta

Haastattelun kohderyhmäksi valittiin asukkaat, jotka olivat muuttaneet asumisyksikköön heti tai lähes heti sen perustamisen jälkeen vuoden 2007 loppuun mennessä ja heillä on ollut takanaan katkeamaton asumishistoria haastatteluhetkeen saakka. Maaliskuussa 2010 Puolimatkan Pessissä asui 48 asukasta, heistä 18 asukas täyttivät asetetut kriteerit. 18 asukkaan joukosta valitsin yhteistyössä Sininauhasäätiön henkilökunnan kanssa haastateltavaksi yhteensä 6 asukasta. Tarkoituksena oli, että haastateltavien sukupuolet noudattaisivat asumisyksikön todellista jakaumaa. Haastateltavia ei valittu täysin sattumanvaraisesti, vaan käytin ns. mukavuusotantaa. Monilla Puolimatkan Pessin asukkailla on taustassaan pitkä asunnottomuus ja monenlaisia kipeitä ja arkoja asioita, joista he eivät ole välttämättä halukkaita kertomaan haastattelussa. Mukavuusotannan käyttö on perusteltua, sillä osalle asukkaista omista kokemuksista kertominen on hyvin vaikeaa ja ulosantikin saattaa olla huonoa. Jos asukas elää hyvin erakkomaista elämää, eikä koskaan ole kertonut asioistaan henkilökunnalle, hän tuskin tekee sitä haastattelussakaan. Täytyi myös ottaa huomioon, mikä on haastateltavan mielenterveyden tila tai toimintakyky ylipäätän-

sä. Tällä pyrin turvaamaan, että haastattelut onnistuisivat ilman kohtuutonta vaivaa.

Jokaista haastateltavaa lähestyin haastattelun tiimoilta huhtikuussa 2010. Osa Puolimatkan koti Pessin asukkaista käyttää päihteitä ja siksi oli tärkeää lähestyä asukasta silloin kun hän ei ollut päihtynyt. Päihtyneenä olleilta asukkailta ei suostumusta kysytty, vaan tällaisessa tilanteessa asiaan palattiin myöhemmin uudelleen. Haastateltaville asukkaille kerrottiin millaisesta tutkimuksesta on kyse ja samalla valotettiin haastattelututkimuksen luonnetta suusanallisesti ja kirjallisen infopaperin avulla. Haastateltavilta kysyttiin suostumus haastatteluun ja tietojen käyttöön opinnäytetyössä suullisesti. Katsoin tämän riittävän, sillä monet asukkaat suhtautuvat epäluuloisesti papereihin, joihin heidän pitäisi laittaa allekirjoituksensa. Monet asukkaat eivät pysty toimimaan pitkäjänteisesti ja heidän elämäntyyliinsä on niin epäsäännöllistä ja suunnittelematonta, ettei haastatteluajankohdan sopiminen esimerkiksi viikon päähän olisi onnistunut. Siksi oli tartuttava tilaisuuteen ja toteutettava haastattelu asukkaalle itselleen sopivalla parhaalla hetkellä.

Kaksi haastateltavaksi valittua ei suostunut haastateltavaksi, mutta onneksi kriteerit täyttäviä asukkaita oli enemmän kuin haastateltavien suunniteltu määrä. Kuuden haastateltavan saaminen tutkimukseen oli loppujen lopuksi kohtuullisen helppoa. Haastateltuja oli siis yhteensä kuusi, heistä neljä oli miehiä ja kaksi naisia. Tämä noudattaa suurpiirteisesti Puolimatkan koti Pessin asukkaiden joukossa vallitsevaa sukupuolijakaumaa. Asunnottomuustilastojen mukaan kaikista asunnottomista naisia on 20 % ja miehiä 80 %, joten Puolimatkan kotissa on poikkeuksellisen paljon naisia asukkaina.

6.5 Haastattelukysymykset ja haastattelutilanne

Haastattelussa käytetty kysymysrunko tehtiin yhteistyössä Sininauhasäätiön henkilökunnan ja Puolimatkan koti Pessin silloisen yksikönvastaavan kanssa. Kysymysten asettelussa korostuu asukkaiden omien subjektiivisten kokemusten merkitys. Kysymyksien sanamuotoja ja painotuksia mietittiin tarkkaan, koska

pyrittiin ottamaan haastateltavan kohderyhmän erityispiirteet huomioon. Kysymysten tuli olla selkeitä ja yksinkertaisia, sillä monilla asukkailla on huonoja kokemuksia vaikeaselkoisesta ”kapulakielestä”, johon he törmäävät esimerkiksi eri virastojen kanssa asioidessaan.

Haastattelu toteutettiin puolistrukturoituna yksilöteemahaastatteluna, jonka kesto oli haastateltavasta riippuen noin 35–50 minuuttia. Haastattelu eteni useimmissa tapauksissa jouhevasti ja keskustelunomaisesti. Haastattelujen aikana tulivat selville teemahaastattelun hyödyt ja haitat. Joidenkin haastateltavien kohdalla teemahaastattelu toimi kuten pitääkin. Toisten kohdalla taas haastattelun kysymykset olisivat voineet olla tarkempia. Myös Ruusuvuori ja Tiittula ovat artikkelissaan (2005) huomanneet vastaavan ilmiön. Jotkut haastateltavista vastaavat yhden kysymyksen tai pienen lisävihjeen perusteella pitkästi ja monipuolisesti tuottaen paljon aineistoa tutkimukseen. Parhaimmassa tapauksessa haastattelun antamat vastaukset sisältävät runsaasti pohdintaa. Yksi haastattelijan tärkeä ominaisuus on olla mahdollisimman neutraali, jotta hän ei vaikuta haastattelun kautta saatavaan aineistoon. Tämä on hankalaa erityisesti silloin kun haastateltava on erityisen vähäpuheinen ja vastaa lyhyesti ainoastaan siihen mitä kysytään. Neutraalius toimii parhaiten silloin, kun haastateltava reagoi haastattelijan esittämiin kysymyksiin ja kertoo pienen vihjeenkin perusteella laajan kertomuksen. (Ruusuvuori & Tiittula 2005 B, 45–51.)

Jokaisessa haastattelussa johdattelin haastattelua kysymysten avulla niin, että sain aineistoa samoihin teemoihin. Näin saatiin keskenään vertailukelpoista aineistoa, joka teki johtopäätösten teosta helpompaa kuin jos jokainen haastateltava olisi vastannut eri kysymyksiin.

Asukashaastattelujen lisäksi olen käyttänyt aineistona Sininauhasäätiön työntekijöiden kanssa käymiäni ammatillisia keskusteluja. Olen tehnyt näistä keskusteluista muistiinpanoja ja käyttänyt niitä aineistona opinnäytetyössäni. Aineiston paikkansapitävyys on tarkistettu jokaiselta työntekijältä erikseen kirjallisesti, jottei asia päättyisi opinnäytetyöhän väärän ihmisen sanomana. Jokaisella työntekijällä oli tilaisuus korjata tekstiä, mikäli koki sen tarpeelliseksi.

6.6 Aineiston analyysi

Nauhoitin haastattelut ääninauhalle. Siirrettyäni ääninauhat tietokoneelle, litteroin ne tekstinkäsittelyohjelmalla kirjoitettuun muotoon. Litterointi paljastaa hyvin, että minkälaista ja kuinka paljon aineistoa haastatteluista on kertynyt. Kaiken kaikkiaan litteroitavaa äänimateriaalia oli noin 5 tuntia 30 minuuttia, joista saatiin noin 45 sivua litteroitua aineistoa.

Analyysimenetelmänä käytin sisällönanalyysiä, jota yleisesti käytetään laadullisen tutkimuksen tutkimustulosten analysoinnissa. Sisällönanalyysissä aineistoa järjestellään ja selkeytetään, jotta saataisiin esille tietoa tutkittavasta asiasta. Tätä varten tutustuin huolellisesti litteroituun aineistoon ja etsin haastateltavien kertomuksista yhteneväisyyksiä ja eroavaisuuksia teemoihin, joista halusin saada lisätietoa. Muodostin teemahaastattelurungon perusteella otsakkeita, joiden alle lajittelin haastattelussa esille tulleet vastaukset. Löytämieni yhteneväisyyksien ja eroavaisuuksien ja muutamien erityisen mielenkiintoisen tuloksen perusteella aloin kirjoittamaan varsinaista tutkimustulososiota. Aineistonanalyysin avulla pystyin muodostamaan paikoin hajanaisestakin haastatteluaineistosta selkeitä kokonaisuuksia. Tämä helpotti kirjoitustyötä.

6.7 Tutkimuksen eettisyyden arviointi

Tutkimusta tehdessäni noudatin ehdotonta eettisyyttä. Kerroin haastatteluun tuleville asukkaille millaisesta tutkimuksesta on kyse, ja millä lailla aion haastatteluaineistoa käyttää. Kirjallista tuotosta kirjoittaessani noudatin haastateltavien ehdotonta anonymiteettia. Poistin tekstistä sellaiset nimet, asiat ja esimerkiksi paikannimet, jotka mahdollisesti saattaisivat tehdä haastateltujen tunnistamisen mahdolliseksi. Noudatin huolellisuutta käsitellessäni litteroitua haastatteluaineistoja ja haastatteluissa nauhoitettuja ääninauhoja. Opinnäytetyön valmistuessa tuhosin hallussani olleet haastatteluihin liittyneet paperit ja poistin haastatteluauhat tietokoneeni kovalevyltä.

Käsittelin aineistoja eettisesti, ja lähdin kirjoittamaan opinnäytetyötäni ilman ennako-odotuksia. Olen toiminut täysin sen aineiston perusteella, jota haastatteleista olen saanut, enkä ole käyttänyt lainauksia asiayhteydestä irrotettuina saadakseni itseni ja työelämäyhteistyötahon kannalta edullisia vastauksia.

6.8 Tutkimuksen luotettavuuden arviointi

Haastattelemalla saatu aineisto on luotettavaa, sillä se on saatu käyttäen riittävän suurta otantaa kriteerit täyttävien asukkaiden joukosta. Haastatteluun valitaville asukkaille asettamani kriteerit eivät olennaisesti heikennä tutkimuksen luotettavuutta. Kriteerit olivat mielestäni välttämättömiä, jotta saataisiin keskenään vertailukelpoista aineistoa. Haastateltavien valinnassa käytetty mukavuusotanta saattaa heikentää tutkimuksen luotettavuutta jonkin verran. Mukavuusotannan käyttö on kuitenkin perusteltua, jotta saataisiin riittävästi aineistoa johtopäätösten ja kehittämisehdotusten tekemiseksi.

Haastatellut asukkaat olivat kaikki asuneet Pessissä haastattelun tekohetkellä yli kolme vuoden ajan. Kolmessa vuodessa tuetun asumisen kehitys on jo hyvin nähtävissä. Useimmiten niillä, joiden asuminen on päättynyt ennenaikaisesti, on huomattavasti kielteisemmät mielipiteet ja kokemukset tuetusta asumisesta, kuin niillä, jotka ovat onnistuneet säilyttämään asuntonsa. Haastateltavien rajoittuminen niin sanottuihin tukiasumisen hyväosaisiin heikentää tutkimuksen luotettavuutta, mutta tarjoaa jatkotutkimukselle hyvän aiheen. Tarpeen olisi nimittäin tutkia mikä epäonnistui niiden asukkaiden asumisen tukemisessa, joiden asuminen erinäisten syiden vuoksi päättyi tuetussa asumisessa.

7 TUTKIMUSTULOKSET

7.1 Haastatellut

Aineiston keräämistä varten haastattelin yhteensä kuutta asukasta. Näistä haastatteluista saamani aineisto muodostaa opinnäytetyöni ns. ”selkärangan”, yhdessä aiheesta kirjoitetun kirjallisuuden kanssa. Haastattelujen avulla sain asukkailta arvokasta omakohtaista tietoa tuetun asumisen kokemuksista.

Kaikki haastatellut olivat asuneet Puolimatkankoti Pessissä yksikön avaamisesta lähtien, eli lähes kolme vuotta. Tässä ajassa voidaan jo vetää johtopäätöksiä tuetun asumisen onnistumisesta ja nähdä kehitystä asukkaiden asumisen taidoissa.

Kuudesta haastatellusta neljä oli miehiä ja kaksi naisia. Haastatelluista kolme oli haastattelun tekohetkellä iältään 41–45 vuotta, yksi haastateltava oli 51–55-vuotias ja kaksi haastateltavaa oli 56–60-vuotiaita. Syyskuuhun 2011 mennessä kuudesta haastatellusta kolme oli muuttanut pois Puolimatkankoti Pessistä toisiin asumisyksiköihin. Yhdenkään poismuuttaneen asumispolku ei ole päättynyt uloskirjaukseen.

7.2. Asunnottomuuden syyt ja asumiskyvyttömyys

Haastateltujen asunnottomuus oli kestänyt muutamasta vuodesta noin kymmeneen vuoteen, ja asunnottomuuden laatu vaihteli hyvin paljon. Osa oli joutunut suoraan omasta asunnosta laitосkierteeseen, joka oli lopulta katkennut heidän muutettuaan Puolimatkankoti Pessiin.

Se oli seitsemän vuotta taaksepäin vuodesta 2008. Mä olin asunto- ja päihdekierteessä silloin. Kun oli se edellinen lama, mulla loppu virka yliopistolta, niin asunto Kaivopuistossa meni alta. Olihan mulla alkoholinkäyttöä sitä ennenkin, mutta sitten kun työt loppu

niin se lisäänty. Se asia oli kaks kertaa oikeudessa, sitte tokalla kerralla tuli häätö.

Asuntoloissa asuminen on päihdeongelmaiselle vaikeaa, sillä monissa paikoissa vaaditaan päihteettömyyttä. Osalla asunnottomuuden jakso sisälsi asumista kadulla ja porttikäytävissä, mutta pääasiallisesti asukkaat ovat asunnottomuutensa aikana majailleet muun muassa asuntoloissa tai kavereiden luona. Asunnottomuuden aikaa leimaa ennen kaikkea asumisen epäsäännöllisyys.

Kun niissä asuntoloissa asui, niin ei laskettu enää sisään jos oli vähän myöhässä. Et taas se yö ulkona Vanhan kirkon puistossa. Käsilaukkua piti pitää kiinni ja ei saa nukkua, ettei viedä kaikkee. Monessa paikassa oli se päihdeettömyyskriteeri niin ei sitte pärjännyt. Viikonloppuisin olin käynyt Pressan yökerhossa, että olihan se melkoinen pudotus olla sitten puliakkana.”

Kadulla mä olin. Koko sen neljä vuotta. ... Puol vuotta olin semmossa solussa toisen kaverin kanssa... Mut se ei menny alkuunsaakaan hyvin. Toinen siivos ja sit toinen sotki.

Se oli semmosta, että välillä ulkoruokinnassa ja välillä sisällä. Että kun miesten kanssa asui, niin ymmärrät varmaan, et missä muodossa se vuokra vaaditaan.

7.3 Asunnottomuudesta tuettuun asumiseen

Kaikkien haastateltujen asunnottomuus päättyi kun he muuttivat Puolimatkankoti Pessiin. Se miten asukkaat päätyivät Pessiin asumaan, vaihtelee. Osa haastatelluista asui asunnon saamisen hetkellä esimerkiksi asuntoloissa tai kavereiden luona. Osa oli ollut vankilassa tai laitoshoidossa, josta päästyään he pääsivät muuttamaan Puolimatkankoti Pessiin.

Mulla oli kuntoutuspaikka kahdeksi viikoksi Hangonkadulle. Ja sitä kautta sain hoitopaikan Sillanpirttiin. Siellä mä olin vähän vaille kaks vuotta. Sieltä mä muutin tänne sitten.

Kun oikeudessa sai kaikki asiat kuntoon, niin hakeuduin sitte hoitoon ja sitä kautta sain oikeestaan tän asunnonkin... Et se meni aika nappiin silloin se juttu. Tää tuntu ihan hyvältä vaihtoehdolta.

Monien haastateltujen mielestä asunnon saaminen asunnottomuuden jälkeen tuntui ihmeelliseltä. Monilla oli takanaan vuosien jatkuva asunnon etsiminen, erilaisissa jonoissa jonottamista ja lukuisia pettymyksiä, kun lupaavalta vaikuttava tilaisuus menikin sivu suun. Monet asukkaat sanoivat, että päihteiden käytön ja kadulla elämisen aikana on paljon muitakin asioita mietittävänä, eikä asunnon tarve ole päällimmäisenä mielessä. Aina välillä tulee pysähdys, jossa alkaa ajatella omaa tilannettaan.

Sen kahden viikon aikana, jonka mä olin Hangonkadun [kuntoutuskeskus] kuntoutuksessa, mietin että nyt täytyy ruveta tekemään jotain tälle asialle. Helsingin kaupungille laitoin hakemuksen, mutta sinne oli kymmenen tuhatta... tai jotain... hakemusta. Eihän se tärppää, mutta oli ainakin yritystä päällä.

Hangonkadulta [kuntoutuskeskus] hain apua, oman ratkaisuni tein ja hain apua kohmelossani. Siellä oli sosiaalityöntekijä, joka sanoi, ettei sua täältä kadulle pistetä. Mut sitte on muistikatkoja, etten muista missä kaikissa asuntoloissa sitä on tullut oltua.

Puolimatkankotiin muuttaminen oli monelle asukalle uusi ja outo tilanne. Monet eivät olleet koskaan asuneet asumisyksikössä, joka kuitenkin samalla muistutti tavallista taloyhtiötä. Eräskin asukas kertoi olleensa hyvin ymmällään tilanteesta. Muistissa olivat vielä asumiskokemukset esimerkiksi Helsingin kaupungin vuokra-asunnosta tai ihan omasta kodista ja vastaavasti asunnottomuuden aikana saadut kokemukset, jolloin kuljettiin asuntolasta toiseen. Asukkaiden tunteukset asumisen alkua ajoista vaihtelivat suuresti, lähinnä oman asumishistorian ja asunnottomuuskokemusten perusteella.

Mä aattelin, että vihdoinkin oma koti, ja ihminen on viiskymppinen. Tietysti onhan se vuokra-asunto. Mä olin ihan uuvuksissa kun mä tulín tänne. Et mä olin vähän ymmälläni.

Mulla ei ollu mitään ennakko-odotuksia, et mä ylipäättänsä olin tyytyväinen kun pääsin johonkin asumaan. Et mä olin ihan varma, että ei mua kukaan ota mihinkään asumaan... Et niinku menetín toivon ihan kokonaan.

Joo mä olin tosi yllättyny. Et mä luulin, että tää kämppä olis joku pieni koppero, mutta mä olin tosi ilonen ku näin et miten iso tää on. Et tää on niinku ihan oikee asunto.

Haastattelun aikoihin kaikki haastatellut olivat asuneet Puolimatkan koti Pessissä yli kolmen vuoden ajan. Asumisen aikana he olivat ehtineet miettiä tilannetta ja pystyivät jo vertaamaan sitä aikaisempaan elämään asunnottomuuden aikana. Monet haastatelluista sanoivat, että asunnon saamisella oli huomattava parannus heidän tilanteeseensa. Vaikkei se ratkaise kaikkia ongelmia, on ongelmista suurin eli asunnon ja asuinpaikan puuttuminen ratkaistu. Kysyin haastattelun yhteydessä kaikilta haastatelluilta, että olivatko he miettineet koskaan missä olisivat tällä hetkellä jos asunnottomuus jatkuisi vieläkin. Vastaukset todistavat omalta osaltaan, että pitkäaikaisasunnottomuuden vähentäminen on erittäin tärkeää.

En mä olis enää hengissäkään. Et tää asunto on nyt mun koti, nää on meidän kodit nyt eikä mikään asuntolamesta.

Et onhan sitä tullu oltua semmosessa myllyssä, et toi kadulla rampaaminenkin jouluyönä, kun on pakkasta, niin se on kyllä aika raskasta. Ei sitä enää jaksais.

Mun rikoskierre katkesi tismalleen siihen kun sain asunnon. Et on ollu enää jotain lyhyitä linnatuomioita, jotka on ajalta ennen ku tänne muutin.

7.4 Asumista tukevat toimet asumisen aikana

Asumisen alkuvaihe oli monen haastatellun mielestä hankala, etenkin kun asunnottomuuden aikana omat asiat olivat monesti jääneet hoitamatta. Eräskin haastateltu muisteli ”ryssineensä” asiansa pahemman kerran. Oman asunnon saaminen Sininauhasäätiöltä yhdessä henkilökunnan antaman tuen kanssa mahdollistivat kuitenkin solmuun menneiden asioiden hoitamisen.

Mä tarvin oikeestaan kaikissa asioissa tukea. Et oon vasta myöhemmin oppinu hoitaa kaikkia asioita, mut olen kyl aika paljon joutunut pyytää apua täältä. Mä olin vähän tottunu semmoseen, että

annan sitte olla asiat hoitamatta, jos ei meinaa onnistuu. Ja sitä kauttahan ne sitten aina menee pieleen ja tulee ongelmia... Mut nyt on tullut sen verta järkee, että mä oon alkanu miettiä, että mitä seurauksia siitä tulee itelle. Silloin kun asu missä sattuu niin ei ollu mitään väliä.

Haastatellut asukkaat muistelivat asumisen alkua pääasiassa lämmöllä. Monille asunnottomuuden päättymisen ja oman asunnon saamisen olivat senhetkisen elämäntilanteen käännekohtia. Monilla haastatelluista asumisen alku oli ”jännittävää ja täysin uudenlaista”, kuten eräs haastateltu totesi. Asunnottomana ollessa aivan yksinkertaistenkin ja arkipäiväisten asioiden hoitaminen saattoi unohtua. Esimerkiksi posti ei tule perille, ellei ole vakinaista osoitetta tai poste restantea. Myös monet muut asiat olivat haastateltujen mielestä aluksi outoja. Vähitellen toimintakyky kuitenkin kohentuu ja elämään tulee rutiineja, kuten se että käy päivittäin katsomassa postinsa, joka tulee vakituiseen paikkaan.

Tossa se työntekijä kysyi, että mikset sä hae postejas, täällä on parin viikon postit. Ja kaikkee tommosta, et kulkeeks toi seiskan ratikka, et pääsee kulkee. Mulla oli jalka kipsissä ja enkä oikein voinut tehdä mitään, niin silloinkin mua autettiin.

Mulla ei ollu ku fattan huonekalut ja täältä talosta sain apua, joku kytki mun digiboksin. Mua oltiin auttamassa, kun tää oikea käsi ei kestä kantamista.

Mä asuin ensimmäisen vuoden täällä sillee, et mulla ei ollu mitään muuta kun semmonen petauspatja, jonka päällä nukuin. Silloin oli talvi ja mä lämmitin noilla... tolla hellalla ja uunilla. Sitten mä rupeisin hankkimaan huonekaluja...

Monet haastatelluista kertoivat, että solmuun menneiden asioiden selvittäminen ja oman menneisyyden kohtaaminen vaativat paljon vaivaa ja aikaa. Menneiden asioiden muistelu ja omien aikaisempien tekojen miettiminen oli vaikeaa. Eräs haastateltu kertoi, ettei ole helppoa päästä eroon katkeruudesta, joka johtui omaisuuden ja terveyden menetyksestä.

Sitku tääl puhuu vaan kaksimielisyyksiä ja muuta, niin se on semmonen puolustautumiskeino, et saa pitää oman reviirinsä. Et pitää olla hauskaa, vaikka ois miten paha olo.

Mä en jaksanu ajatella sitä mitä aikasemmin oli tapahtunu... että mä olin just tsempannu itteni sillee suhtkoht hyvään kuntoon ja sit niinku tullaan vetään matto jalkojen alta, kun on just niinku näyttäny itelleen... Et eihän sitä kenellekään toivo. Se vei kyllä aikaa toipua siitä, että jakso yrittää taas elää niinku normaalit ihmiset elää.

Haastatellut kokivat, että tukea oli tarpeeksi saatavilla asumisen alkuvaiheessa. Tältä osin tukiasumisprosessia voidaan pitää hyvin onnistuneena. Haastatellut kiittelivät henkilökunnan aktiivisuutta: Apua tarjottiin, vaikkei aina sitä itse älynnyt pyytääkään. Toisaalta taas avun saaminen tarvitsi omaa aktiivisuuttakin. Tämäkin koettiin hyväksi asiaksi, eräs asukas sanoi avun pyytämisen olleen hänelle täysin uusi asia. Aikaisemmin oli täytyntä pärjätä yksin, ja jos ei pärjännyt niin sitten jätti asiansa hoitamatta. Tähänkin tilanteeseen asunto toi muutoksen. Erään asukkaan mielestä henkilökunnan tarjoama apu oli ehdoton edellytys, että asuminen olisi ylipäätänsä onnistunut.

Aika paljon sain tässä tukea työntekijöiltä silloin. Et missään vaiheessa en ollut yksin. Et se vaan, että uskalsi pyytää apua.

Ilman sitä tukea, et olis vaan annettu asunto, olisin varmaan vetäny itteni hengiltä sen kaman kanssa. Ilman tätä tukea, mitä olen tässä saanut, en varmaan olis enää elossa. Oli se tietyllä tavalla vähän patistavaakin, että potkittiin hereille

Monet haastatellut totesivat, että henkilökunnan antama tuki asumisen alkuvaiheessa oli ensiarvoisen tärkeää kotoutumisen ja paikoilleen asettumisen kannalta. Tukiasumisyksikköön muuttaminen oli monille uusi ja usein pelottavakin kokemus. Tukiasumisyksikkö ei asumisympäristönä ole kaikkein kodikkain paikka, ja yksikössä on omat sääntönsä, joita kaikkien tulisi noudattaa. Monet kokivat kuitenkin, että henkilökunta ei kyttää tai seuraa tarpeettomasti, päinvastoin, huolenpitoa ja välittämistä arvostettiin. Haastatellut kokivat, että henkilökunta kunnioittaa heidän kotejaan ja henkilökohtaista reviiriä. Toisaalta valvonta tuntui välillä häiritsevältä, esimerkiksi kameravalvonta käytävillä toi eräälle asukkaalle mieleen vankilan.

Tästä tulle sillai avolusiminen mieleen, et on nää kongit, sit vaan ainoo että pääsee liikkumaan vapaasti ympäri Stadii. Et eihän tää

talo muuten käyttää niin paljon, muuta kun sitten kun on juonu ja muuta, et ne korjaa ne jotka on paljon juonu, niin ainakin sitten tuolta takas kotiinsa.

7.5 Asumisen ongelmatilanteet ja toimet asumisen turvaamiseksi

Kaikilla haastatelluilla oli ollut asumisen jossain vaiheessa ongelmia, joista selviämiseen tarvittiin henkilökunnan väliintuloa ja tukea.

Joo on ollu jonkun verran ongelmia, mut ne kaikki on johtunut siitä et oon kyl itte ollu silloin päihtynyt.

Mun piti tehdä valinta et jatkanko mä kaman vetämistä vai mitä. Et sosiaalitoimen puolelta tultiin niinku pysäyttämään. Mä meinasin aika pahasti ryssiä ton asumisen. Mul tuli vuokrarästä... Mut siin tultiin kyl aika hyvin vastaan, et on tuettu asumista.

Usein haastateltujen asumisessa ilmenneet ongelmat ovat johtuneet päihteiden käytöstä. Eräskin haastateltu sanoi, että päihtyneenä tulee tehtyä kaikenlaisia ikäviä asioita ja käsityskyky hämärtyy. Päihteidenkäyttö myös romahduttaa talouden, ja saattaa syntyä vuokravelkaa. Muutamilla haastatelluilla oli sosiaalitoimen hallinnoima välitystili, ettei vuokraan ja asumiseen tarkoitetut rahat mene ns. ”kurkusta alas”, kuten eräs asukas kuvasi omaa tilannettaan. Aina vuokrarästit eivät johdu asukkaasta itsestään, vaan esimerkiksi Kelassa tai sosiaalivirastossa on voinut tapahtua virhe.

Mulla on ollu muutama vuokrarästä, mut ne on ollu jotain pieniä... Parin-viidenkymppin rästejä. Tai sit sossu on mokaillu, mut ne ei oo ollu musta riippuvia. Kyl henkilökunta on niis tilanteissa auttanut, et ne on soittanut niistä fattaan mun kanssa, kun mä en sillai oikein osaa hoitaa sellaisia asioita.

Monikaan ei ole välttämättä edes asioinut kunnolla sossun kanssa. Et ne on käyny siellä rahan takia, et ne ei ole vuokrien tai muiden asioiden kanssa hoitanut... Et se on niinku tärkeätä että niille ihmisille löytyis ainakin tukihenkilöitä, jotka ei osaa mitään.

Eräskin haastateltu piti sosiaalitoimistossa joskus tapahtuvia virheitä ihan ymmärrettävinä ja inhimillisinä, mutta tunnusti, että ilman henkilökunnan tukea ja apua asia olisi voinut jäädä hoitamatta. Hänen mukaansa asunto ja onnistunut asuminen ylipäättänsä on muuttanut omaa toimintaa ja vaikuttanut asenteisiin yleisemminkin. Siinä missä aikaisemmin ei miettinyt tekojaan tai niiden seurauksia lainkaan on nyttemmin tapahtunut muutos ”kunniallisemman” elämän suuntaan.

Kyllähän tässä lähikauppojen ympärillä on käynyt omat konfliktinsa itse kukin, että itekin olen käynyt... Mutta sitä vaan pyrkii elämään kunniallisempaa elämää, että maksaa siitä tuotteesta, eikä vaan vedä takin sisään sitä.

7.6 Yhteisöllisyys ja päihteidenkäyttö asumisen mahdollistajana ja haittana

Puolimatkan koti Pessin asukkaat muodostavat oman asumisyhteisönsä, aivan kuten tavallisessa asuinkerrostalossakin. Haastatellut kertoivat, että kanssasujista on monenlaista hyötyä ja yhteisöllisyys edesauttaa sopeutumista ja osallistumista asumisyksikön arkeen. Monet kokivat olonsa vähemmän yksinäiseksi, kun saattoi olla tekemisissä naapurin tai vaikkapa henkilökunnan kanssa. Eräs haastatelluista oli yhteydessä toisiin asukkaisiin usein ja he tekivät yhteistyötä esimerkiksi ruokahuollon saralla.

Joo kyl se toimii tietyn porukan kanssa. Niiku jos mulla ei ole vaikka leipää taikka ei oo mitään sapsukaa, niin hyvä esimerkki on, että meitä oli kolme... Niin me kerättiin kaikilta jotain jokaiselta, ja sitte kimppaan tehtiin safka tässä. Et se oli ihan fiksu juttu, ja sitte ne jäi kaikki tähä yöks, nukkumaan kaikki.

Toisaalta yhteisöllisyys ei aina ole niin ongelmaton asia. Monet haastatelluista kokivat, että asukkaiden välinen yhteishenki ei ollut aina kovin hyvää. Kaikkien kanssa ei tule aina toimeen, vaan välillä tulee asukkaiden välisiä konflikteja. Jokaisella on tällaisissa tilanteissa omat selviytymis- ja menettelytapansa. Eräs haastatelluista piti tietoisesti matalaa profiilia eikä sekaantunut muiden asioihin. Toisen mielestä henkilökohtaiset riidat haittaavat asumisen onnistumista, sillä koko ajan saa olla tarkkana oman käyttäytymisensä suhteen.

Yksinäinen susi saa olla. Varkauksia on paljon. Joistakin ihmisistä on kyllä ollu hyötyä. Että tietysti, jos niistä on harmia niin sitte täytyy vaan pysyä erossa. Ettei kauheesti ole tekemisissä.

No pikkusen semmonen ärsyttää, että asioita otetaan liian henkilökohtaisesti. Mulla on vähän semmosta henkilökohtaisella tasolla olevaa riitaa, ja se ei oo kivaa.

Eräs haastatelluista nimesi päihteidenkäytön lisäksi siihen liittyvän kaupankäynnin yhdeksi merkittävimmäksi asumista ja yhteisöllisyyttä haittaavaksi tekijäksi. Hänen mukaansa päihteettömänä pysyminen on vaikeaa, sillä jotkut asukkaista myyvät huumeita ja alkoholia. Haastatellun mukaan tämä huonontaa asumisyksikön ilmapiiriä ja tuo mukanaan monenlaisia haittoja, kuten esimerkiksi rauhattomuutta, velanperintää ja kaikenlaisia riitoja.

Joissain asioissa puhalletaan yhteen hiileen, ja joissain ei. Se missä huomaa ei-yhteisöllisyyden niin kama liikkuu täällä ja aineet. Se on se nurja puoli tässä. Sitä on vähän vaikee saada kitkettyä täältä.

On siitä haittaa, että käyttäviä kavereita on samassa talossa. Et sitte just kun tulee välillä semmosia pieniä retkahduksii. Et mä olen oikeestaan kerran retkahtanu sillee kunnolla, et jäi oikein kunnolla putki päälle.

Näillä miehillä on täällä ryppyporukoita, niinku oikeassa elämässäkin. Ja naiset juo itteksen lipittelee kotonaan. Että kyllähän täällä vois olla enemmän sellasta kohtuukäyttöä.

7.7 Tukiasumisesta kohti itsenäisempää asumismuotoa

Monet haastatelluista olivat hyvin selvillä siitä, että tukiasumisen tarkoitus olisi tukea itsenäisempään asumiseen siirtymistä. Tämä ei kuitenkaan ole helppoa. Yksi haastatelluista sanoi törmänneensä epäluuloihin hakiessaan vuokra-asuntoa yksityisiltä vuokranantajilta tai Helsingin kaupungilta. Usein pelkkä osoite leimaa ihmisen.

Kun mä olen hakenut kaupungilta asuntoa ja muualta, niin kyllähän siihen törmää... Että kun täältäpäin lähtee, niin on semmonen leima

otsassa. Siinä on omanlaisensa vaikeudet ja vähän ehtojakin asunnon saamiselle. Mä olen sen huomannut.

Poismuuttamiseen saattaa olla iso kynnys. Haastatteluista selvisi, että tämä saattaa osaksi johtua pelosta suurta elämänmuutosta kohtaan, joka seuraa kun muuttaa pois tuetusta asumisesta. Siitä lähtien pitäisi selvittää itsenäisesti asumisestaan ja kaikista arkiaskareista. Osa haastatelluista oli havainnut tuen tarpeensa ja pitivät tuetussa asumisessa saamaansa tukea hyvänä ja suorastaan välttämättömänä asiana. Aina oma tilanne ei ollut selvillä, tai siitä ei ollut realistista kuvaa.

Mä olen monta kertaa miettinyt, että mä haluisin asua jossain semmosessa paikassa... tai oikeestaan en mä tiedä Kun mä olen vähä semmonen laitostuva tyyppi. Et niinku joku kerrostalo voi olla, ettei se ole ihan hyvä juttu vielä. Et totta kai se on mun tavoite, että pääsisin Stadille asumaan jossain vaiheessa. Mut siitä saattais tulla vaikeuksia... Et nyt on paljon helpompi mennä tohon alas sanomaan, että mulla on tämmönen ja tämmönen juttu, et mitäs tehdään...

Osa oli sitä mieltä, että heille parempi paikka asua olisi Helsingin kaupungin vuokra-asunto. Kaikille haastatelluista se oli tähtäimenä jossain vaiheessa tuetun asumisen päättyessä. Usein haastatellut kokivat, että heidän asumisen taitonsa ja arkipäiväisten asioiden hallinta on parantunut, kun on vakituinen paikka, jossa asua. Osa haastatelluista piti hyvänä sitä, että puolimatrankodista on mahdollista muuttaa vähemmän tuettuun asumismuotoon, sitten kun on saanut omat asiansa ja oman elämänsä kuntoon.

Mulle sopis kaupungin vuokra-asunto. Sais parvekkeen, et vois laittaa vähän kukkasia ja kun nyt täällä on jo kolme vuotta orientoitunut, niin osaa jo käyttäytyä, ettei pitäis ääretöntä meteliä siellä. Yölläkin kun mä valvon, niin en mä lähde käytävälle haahuilemaan.

8 JOHTOPÄÄTÖKSET JA POHDINTA

8.1 Asunnottomuus on ennen kaikkea yhteiskunnallinen ongelma

Asunnottomuus yhteiskunnallisena ongelmana on vaikea ja moniselkoinen. Asunnottomaksi joutuminen ei vaadi paljoakaan, vain muutaman kuukauden maksamattomat vuokrat tai jonkinlaista häiriötä, esimerkiksi yksi törkeällä huolimattomuudella aiheutettu vesivahinko. Asunnottomuudesta tekee yksilötasolla vaikean ongelman sen ehdottomuus. Jos olet vuokranantajien silmissä kykenemätön huolehtimaan asumiseen liittyvistä asioista, et saa asuntoa. Kyse ei jossain vaiheessa enää ole siitä, miten kovasti yrittää tai kuinka aktiivisesti asuntoa etsii. Vaihtoehtojen määrä vähenee vääjäämättä. Muutama viikko kadulla riittää murtamaan ihmisen itsetunnon, puhumattakaan pitkäaikaisen asunnottomuuden aiheuttamista muista ongelmista, joista vähäisimpänä ei suinkaan ole toimintakyvyn lasku ja monet somaattiset terveysongelmat. Asunnon puute voi viedä kaiken, omaisuuden, ihmisarvon ja terveyden.

Monet Puolimatkan koti Pessin nykyiset asukkaat ovat joutuneet omakohtaisesti kokemaan, miltä tuntuu pudota asuntomarkkinoiden alimmaiseksi. Samoin heille on tullut tutuksi tilanne, jossa ovi yksi kerrallaan sulkeutuu, kunnes lopulta ei ole enää mitään paikkaa missä olla tai mistä hakea asuntoa. Usein alamäki on monien sattumien ja asioiden summa, osa ongelmista on yhteiskunnan rakenteissa, osa viranomaisten toiminnassa ja osa yksinkertaisesti ”huonossa tuurisassa”. Ihmisen omien valintojen ja vastuunkantamisen merkitystä ei pidä väheksyä. Monet ovat sulkeutuneet esimerkiksi liiallisen päihteidenkäytön tai itse aiheutettujen taloudellisten ongelmien takia. Jokainen yksilö on vastuussa omasta elämästään ja siitä, mitä tekee. Vastuuta ei voi siirtää jollekulle muulle.

Jokaisella asunnottomalla on oma tarinansa kerrottavanaan, ja jokaiseen ihmisen asunnottomuuteen on jokin syy. Asunto- ja sosiaalipoliittisissa tutkimuksissa on tullut ilmi, että asunnottomuuden syitä voidaan hakea asuntomarkkinoiden rakenteiden vinoutumisesta. Tätä vinoutumaa kohtaan on tehty julkisen asuntopolitiikan myötä korjaavia toimenpiteitä, mutta yhä nykypäivänäkin asun-

topolitiikka on luonteeltaan varsin syrjäyttävää. Asuntomarkkinoiden vinouma näkyy erityisesti pienten asuntojen kohdalla, niiden määrä on liian vähäinen kun se suhteutetaan kysyntään. (Paulus 1993, 21–24.)

Ilkka Paulus on tutkimuksessaan pohtinut asunnottomuuden olemassaolon syitä. Hän tekee johtopäätöksen, että ”asunnottomuus muotoutuu ja sitä tuotetaan paljolti yhteiskunnallisesti.” Pauluksen mukaan monet asuntopolitiikan linjaukset, kuten omistusasumisen tukeminen vuokra-asumisen kustannuksella ja yhteiskunnan tukitoimien kohdistaminen kookkaiden perheasuntojen rakentamiseen, ajavat ihmisiä ns. pohjimmaisille asuntomarkkinoille. (Paulus 1993, 21–24.)

Pohjimmaisilla asuntomarkkinoilla tarkoitetaan tavallisten vuokra- tai omistusasuntomarkkinoiden ulkopuolelle ajautuneita henkilöitä, jotka usein asuvat puutteellisesti. Usein he asuvat esimerkiksi puutteellisesti varustelluissa tai muuten heikotasoisissa vuokra-asunnoissa, yömajoissa, asuntoloissa, hoito- ja huoltokodeissa, ensisuojuissa, sairaaloissa, tukiasunnoissa tai vaikkapa kavereiden, sukulaisten ja tuttavien luona majailevat sekä kiertelevää ja epäsäännöllistä elämää viettävät. Usein nämä ihmiset kiertelevät vuosikausia yhden asumismuodon tai useiden asumismuotojen välillä. Pohjimmaisille asuntomarkkinoille joutuminen ja sieltä ns. tavallisille asuntomarkkinoille nousun vaikeus johtuvat usein esimerkiksi heikosta taloudellisesta asemasta sekä suojaavan verkoston vähäisyydestä. Tarpeeksi huonoon tilanteeseen joutuessaan ei ole usein lainkaan valinnanmahdollisuutta, on asuttava siellä missä pystyy tai saa. (Paulus 1993, 22–24.)

Paulus kritisoi viranomaisten toimia tilanteen hoidossa. Akuutin vuokra-asuntopulan vallitessa joudutaan asukkaita seulomaan ja valitsemaan. Asukasvalinnoissa joudutaan arvioimaan asukkaan oletettu asumiskyky. Näin moni pohjimmaisilla asuntomarkkinoilla oleva ihminen joutuu asumaan huonoissa olosuhteissa, jotka valitettavan usein aikaa myöten sosiaalisten ongelmien pahentuessa vaihtuvat asunnottomuuteen ja oikeaan asumiskyvyttömyyteen. (Paulus 1993, 23–24.) Vailla vakinaista asuntoa tai huonoissa oloissa asuvien ihmisten tilanne on usein niin kiperä, että he eivät esimerkiksi luottotiedoissa

olevan häiriömerkinnän tai aikaisemmin saadun hädän vuoksi kykene hankki-
maan asuntoa yksityisiltä vuokramarkkinoilta. Tällaisessa tilanteessa olevien
ihmisten ainoa mahdollisuus on päästä sosiaalitoimen asiakkaaksi ja saada so-
siaaliviraston heille myöntämä asunto. Vastaava toissijaisten asuntomarkkinoi-
den käsite on tuttu myös Ruotsissa. Tutkija Ingrid Sahlin on tutkinut ilmiötä ja
kirjoittaa artikkelissaan, että yhteiskunnan tuella on asutettu monia ihmisiä
1990-luvulta lähtien. Tämä on vähentänyt asunnottomuutta, mutta samalla li-
sännyt asuntomarkkinoiden eriarvoisuutta. Ruotsissa asuttaminen on kuitenkin
hoidettu hyvin ja usein asunnon lisäksi asukkaalle annetaan asumiseen tarvitta-
vaa tukea asunnottomuuden uusiutumisen ehkäisemiseksi. (Sahlin 2001, 113–
114.)

Elisabeth Erkkilä ja Agnes Stenius-Ayoade (2008, 29–30) ovat tutkimuksessaan
tutkineet vastaanottokeskuksessa asuvien asunnottomien tilannetta. He tarkas-
televat tutkimuksessaan myös asunnottomuuden syitä. Tavallisin asunnotto-
muuden suoranainen välitön syy oli asumiseen liittyvä häiritsevä elämä ja mak-
samattomat vuokrat. Avioero tai parisuhteen päättyminen sekä vuokrasopimuk-
sen irtisanominen omistajan myydessä asunnon olivat myös merkittäviä syitä.
Monet asumisen häiriöt johtuivat mielenterveys- tai päihdeongelmista. Jaakko
Nissilän (2011.) mukaan nämä ongelmat vaikuttavat ihmisen elämään, arkipäi-
vän asioiden hoitoon ja tätä kautta asumiseen erittäin ratkaisevalla tavalla, jol-
loin asioiden hoidon laiminlyönnistä seuraa ennen pitkää vaikeuksia. Usein tä-
mä kaikki kulminoituu maksamattomien vuokrien tai muun asumista haittaavan
häiriön vuoksi saatuun häätöön. Tässä vaiheessa ihmisen asiat ovat yleensä
todella huonolla tolalla.

Puhuttaessa asunnottomuudesta ja asunnottomista, voidaan missä määrin on
ongelmana asunnon puute eli asunnottomuus, ja missä taas on kyse asumisky-
vyttömyydestä. Pitkäaikaisasunnottomien kohdalla asunto ilman tarvittavia tuki-
toimenpiteitä ei usein yksinään riitä poistamaan asunnottomuutta kaikkien
asunnottomien kohdalla. Tällöin on tärkeää, että asukas saa tarvittavia tukitoi-
mia, jotta hänen asumisensa pääsee jatkumaan mahdollisimman vähin ongel-
min. Kuukaudet ja vuodet kadulla vaikuttavat ihmiseen vääjäämättä, ja pitkään
jatkuneen asunnottomuuden myötä astuvat kuvioihin myös monet mielenter-

veyden ja fyysisen terveyden häiriöt, puhumattakaan asunnottomuuden toimintakykyä heikentävästä vaikutuksesta. Asunnon saaminen on ensimmäinen, mutta pieni askel kohti eheytymistä kohti täysipainoista elämää yhteiskunnan täysivaltaisena ja aktiivisena jäsenenä. Kaikki eivät pysty menetettyä aikaa saamaan takaisin, eivätkä kuntoutumaan takaisin lähtötilanteeseen, mutta jokaiselle ihmiselle on turvattava inhimilliset ja turvalliset asuinolosuhteet. On hyväksyttävä se tosiasia, että kaikista ei ole takaisin työelämään, vaan kuntoutumiselle ja eheytymiselle on asetettava välitavoitteita, joiden saavuttaminen on aina suuri saavutus.

Asenteet yhteiskunnan huono-osaisia ja erityisesti asunnottomia kohtaan ovat koventuneet viime aikoina. Erityisesti närää on aiheuttanut Helsinkiin rakennetut useat asumisyksiköt, joihin on asutettu helsinkiläisiä asunnottomia. Asumisyksiköitä on erilaisia, mutta pääasiassa ne toimivat Asunto ensin-periaatteen mukaisesti, eli päihteiden käyttö ei ole asumisen este. Lehtiutisoinnin perusteella ihmisille on muodostunut käsitys, että ”kaikenmaailman alkoholisteille ja oman elämänsä ihan itse pilanneille narkomaaneille annetaan sossun maksamat asunnot, jossa he saavat jatkaa päihteiden käyttöään ilman mitään velvollisuuksia.” Paikoin Internetin keskustelupalstoilla on tunteet käyneet kuumina ja hyvinkin räväköitä kommentteja on julkaistu. Niitä lukiessa herää ihmetys, että miten joku voi osoittaa suoranaista kateutta asunnotonta ihmistä kohtaan, joka saa asunnon pitkäaikaisasunnottomille tarkoitettusta tukiasumisyksiköstä? Eivätkö nämä ihmiset tiedä, että inhimilliset asuinolosuhteet on kirjattu Suomen perustuslakiin? Välistä tuntuu, että uutisointi on hyvinkin tarkoitushakuista kansaan kohdistuvaa agitaatiota. Tai no, kenelläkään ei tietenkään ole mitään asunnottomien asuttamista vastaan kunhan asumisyksikkö ei sijaitse oman kodin läheisyydessä tai missään ”liian hyvällä paikalla”. Mieluiten ”kaupungin laitamille, missä asunnottomat voivat rauhassa asua ilman, että aiheuttavat häiriötä ympäristölleen.” Vanha kunnon nimby-ilmiö (Not In My Backyard) nostaa päätään.

8.2 Päihteidenkäyttö ja asumisyhteisön sisäiset ongelmat alentavat asumisviihtyvyyttä

Haastatteluissa tuli esille yksi keskeinen asumista ja asumisviihtyvyyttä alentava ongelma, joka on päihteiden käyttö ja siihen liittyvä negatiivinen eli destruktivinen yhteisöllisyys. Puolimatkan koti Pessissä päihteiden käyttö ei ole asumisen este, vaan asukkaat saavat käyttää päihteitä asunnoissaan. Puolimatkan koti Pessissä ensisijainen ja keskeinen tavoite on turvata asukkaan asuminen niin, että hän ei menettäisi asuntoaan. Mahdollisiin ongelmatilanteisiin puututaan nopeasti ja yhteistyössä sosiaalitoimen ja asiakkaan kanssa. Tuetussa asumisessa pyritään viimeiseen saakka asiakkaan kannalta hyvään ratkaisuun, mutta aina se ei ole mahdollista. Yleisimmät asumisen ennenaikaiseen päättymiseen johtavat syyt ovat vuokranmaksun laiminlyönti sekä väkivaltainen tai toistuva uhkaava käytös toisia asukkaita tai henkilökuntaa kohtaan. Myös huoneiston kunnossapidon laiminlyönti ja vaurioittaminen voivat johtaa uloskirjaukseen. (Nissilä 2011.)

Päihteiden käytön salliva linja on eräänlainen kaksiteräinen miekka. Toisaalta päihteiden käyttäminen ei saisi olla asumista estävä asia, sillä asunto on jokaisen ihmisen perusoikeus. Toisaalta asunto äärimmäisessä tapauksessa mahdollistaa asukkaan päihteiden käytön, ja joskus tuettuun asumiseen muuttaneen ihmisen kunto onkin huonontunut lisääntyneen päihteiden käytön vuoksi. Tällaisissa tilanteissa astuu kuvioihin erityisesti asumisen tukitoimet, joiden tiimoilta on mahdollista järjestää asukkaalle hoitoonohjausta tai jonkinlaista muuta asukkaan kuntoa parantavaa toimenpidettä.

Olen työssäni keskustellut asukkaiden kanssa päihteettömyyden ja päihteellisyyden dilemmasta. Keskusteluissa, kuten haastatteluissakin, sain selville, että toisaalta asukkaat ymmärtävät päihteidenkäytön ja siitä aiheutuvan häiritsevän käytöksen alentavan omaa ja muiden asumisviihtyvyyttä, mutta toisaalta heillä ei ole välttämättä kuitenkaan tahtoa tai halua sitoutua päihteettömyyteen. On totta, että päihteettömyys asumisyksikössä, jossa monet käyttävät päihteitä, on hankalaa, mutta toisaalta on hyvä miettiä, että mikä on asukkaan oma motiivi päihteettömyyteen ja sitä kautta oman elämäntilanteen parantamiseen. Monet

päihdeongelmaiset hakeutuvat katkaisuhuitoon kun rahat ja päihteet ovat loppu. Katkaisuhoidosta takaisin tullessaan he jatkavat päihteiden käyttöään. Tukiasumisyksikössä työskennellessä tuntuu, että monesti asukkaita tuntuu haittaavan vain muiden ihmisten päihteidenkäyttö erityisesti silloin kun hänellä itsellään on ns. ”selvä hetki”, joko omasta tahdosta tai olosuhteiden pakosta. Henkilökunta joutuukin jatkuvasti miettimään, millä tavoin heidän tulisi tukea asukkaiden päihteettömyyttä. On myös hyödyllistä miettiä, missä menee annettavien tukitoimenpiteiden raja. Päihteidenkäytön lopettaminen kun on mahdollista vain silloin kun ihmisestä itsestään lähtee vilpittön halu lopettamiseen. Kukaan ei voi ihmistä pakottaa raittiiksi, ellei hän itse sitä tahdo. On kuitenkin syytä muistaa, että ihmiset saavat tehdä kotonaan mitä parhaaksi katsovat, kuitenkin Suomen rikoslakia ja yleisiä järjestyssääntöjä noudattaen. Siksi tuntuu omituiselta, miksi juuri tukiasumisyksikössä tulisi päihteidenkäyttö kieltää kokonaan. Vaade ei tunnu realistiselta, sillä Suomesta tuskin löytyy kerrostaloa, jossa ei alkoholia käytettäisi. Päihteettömyydestä seuraisi paljon hyvää, mutta monenkaan asukkaan kohdalla se ei ole täysin realistinen tavoite. Toki kohtuukäyttöä voisi asumisyksiköistä enemmän löytyä, kuten eräs haastateltukin sanoi.

Keskitettyssä tuetussa asumisessa yksi elämänlaatua ja asumisviihtyvyyttä parantava tekijä on sosiaaliset suhteet muihin ihmisiin. Yhteisöllisyys tuetussa asumisessa voi toimia hyvin, ja toveruussuhteet asukkaiden kesken toimia asumista edistävänä arjen voimavarana, mutta usein siitä aiheutuu myös ongelmia. Kadulla tai epämääräisissä paikoissa vietetty aika jättää jälkensä ihmiseen, ja hän usein suhtautuu ympäristöönsä ja ympärillä oleviin ihmisiin epäluuloisesti. Monet asunnottomat sanovatkin, että kadulla pärjätäkseen on pidettävä huolta omasta reviiristään. Usein tämä tarkoittaa sitä, että ainoa ihminen johon luottaa on oma itsensä. Päihteitä käyttävissä porukoissa päihteet on pääasia, ja ystävyys- ja toveruussuhteet jäävät usein kauas toiseksi. Käytös on monesti sen mukaista ja aiheuttaa ympäristöön konflikteja.

Asuinyhteisöt rakennetaan usein ”tyhjästä” kuten Puolimatkan koti Pessikin rakennettiin entiseen toimistotaloon vuonna 2007. Asukasvalintojen perusteella asumisyksikköön muutti noin 50 asukasta. Monet ovat toisilleen tuntemattomia. Toki joukossa saattaa olla entuudestaan tuttuja ihmisiä. Ongelmaksi voi muo-

dostua ihmisten väliset suhteet. Kadulla eläessä jokaisella on omat vihollisensa ja ystävänsä. Vihollisten muuttaminen saman katon alle saattaa aiheuttaa huomattaviakin ongelmia. (Arkonaho 2011.) Lähtökohtatilanne saattaa olla kaikkea muuta kuin lupaava (Heinonen 1997, 38.).

Asumisyksikössä asuu paljon samassa elämäntilanteessa olevia ihmisiä, joiden ainoa yhdistävä tekijä on päihteidenkäyttö. Alussa yhteisöllisyys voi muodostua asumista edesauttavaksi tekijäksi. Pahimmassa tapauksessa kyse voi olla alusta asti ns. destruktiivisesta yhteisöllisyydestä, jolloin yhteisöllisyys saattaa johtaa ongelmakäyttäytymiseen, jossa ainut yhteisöä ylläpitävä toiminta on juominen ja muiden päihteiden käyttö. Huumausaineiden käyttöön liittyy tavallisesti monenlaista rikollisuutta, joka asumisyksiköissä saattaa muodostua yhdessä tehdyiksi rikoksiksi. (Heinonen 1997, 38.)

Asukkaiden yhteisössä yhteisöllisyys näkyy parhaimmillaan toisten tukemisessa ja auttamisessa. Asukkaat toimivat toistensa vertaistukijoina. Asukaskokoukset ja erilaiset yhteistilaisuudet ovat tärkeitä yhteisön rakentumisen kannalta, sillä niissä asukkaat voivat toimia yhdessä oman yhteisönsä parhaaksi. (Salo 41) Puolimatkan koti Pessissä asukkaat ovatkin aktiivisesti esittäneet ehdotuksia ja suunnitelmia yhteistoiminnan ja virkistysmahdollisuuksien järjestämiseksi. Näitä ehdotuksia pyritään toteuttamaan mahdollisuuksien mukaan. (Arkonaho 2011.)

Sininahasäätiössä yritetään vähentää päihteidenkäytöstä johtuvaa destruktiivista yhteisöllisyyttä monin keinoin. Yksi tällainen keino on monipuoliseen ja päihteettömään päivätoimintaan ohjaaminen. Joutilaisuus ja tekemisen puute monesti vaikeuttavat päihteettömyydessä pysymistä, joten monet asukkaat tarvitsisivat toimintaa päiviensä sisällöksi. Henkilökunta tukee asukkaita tällaiseen toimintaan osallistumisessa ja ohjaa sekä neuvoo heitä eri yhteistyökumppaneiden toimintaan mukaan. Käytännössä tätä työtä tulisi tehostaa ja asukkaille tarjota monipuolisempia ajanviettotapoja, joko Sininahasäätiön tai eri yhteistyökumppaneiden tiloissa. Monet asukkaista kaipasivat mielekästä tekemistä, jottei alkoholi tai muut päihteet olisi ainut asia, joka täyttää päivän.

8.3 Asumisen onnistuminen vaatii oikein kohdennettuja tukitoimia

Kaikki Sininauhasäätiön asukkaat ovat käyneen läpi usein pitkäkestoisenkin prosessin asunnottomana asunnonhakijana. Asunnottomuuden ja epäsäännöllisen asumisen kesto vaihtelee, samoin se millä tavoin ja missä tilanteessa asukas on päässyt asumaan Puolimatkan koti Pessiin. Usein asumisen alkuvaiheessa asukkaan tilanne on hyvin sekava. Asukas on saattanut jättää kaikki asiansa hoitamatta asunnottomuuden tai epäsäännöllisemmän asumisen aikana. Itsenäinen asioiden hoito, oman elämän hallinta ja toimintakyvyn ylläpitäminen on vaikeaa, jos ei ole vakituista ja turvallista paikkaa, jossa asua. Tukiasumisen ensimmäinen askel onkin mahdollisesti alentuneen toiminta- ja asumiskyvyn palauttaminen. (Salo 2003, 41.)

Asunnottomuus jättää jälkensä ihmiseen. Monet haastatellut kokivat, että henkilökunnan heille antama tuki asumisen turvaamiseksi oli välttämätöntä. Vaikka suurimmalla osalla asunnottomista suurin ongelma onkin vain asunnon puuttuminen, erityisesti pitkäaikaisasunnottomat tarvitsevat erilaisia tarkoin kohdennettuja tukitoimia, jotta asuminen onnistuisi. Tärkeintä on ehkäistä ja tarkkailla erityisesti niitä syitä, jotka yleisimmin johtavat asumisen päättymiseen. Näitä syitä ovat esimerkiksi vuokranmaksun laiminlyönti ja häiriön aiheuttaminen taloyhtiössä.

Tukiasumisen alkuvaiheessa jokaiselle asukkaalle tulisi laatia oma palvelusuunnitelma. Näin tehdään myös Sininauhasäätiössä. Tuki- ja palvelusuunnitelma tehdään yhteistyössä asukkaan kanssa. Sen on tarkoitus ohjata henkilökuntaa työssään asukkaiden tukemisessa, ja olla hyvä työväline kun seurataan asukkaiden tuen tarvetta pitkällä aikavälillä. Kun verrataan asumisen alussa tehtyä tuki- ja palvelusuunnitelmaa vaikkapa puolen vuoden tai vuoden takaiseen tilaan, saadaan helposti selville asukkaan tilanteen muutos. Tuki- ja palvelusuunnitelman avulla voidaan seurata asumisen onnistumista ja tuen tarpeen muutoksia myös niin, että asukas itse on muutoksista tietoinen ja tiedostaa ne. Suunnitelman tulisi sisältää asumisen alkutilanteen kartoituksen lisäksi henkilökohtaisten tavoitteiden määrittelyä ja toimenpidesuunnitelma, jolla tavoitteet voidaan saavuttaa. Kaikkein tärkeintä tuki- ja palvelusuunnitelman teossa on

huomioida asukkaan tarpeet ja ennen kaikkea miettiä keinoja millä näihin tarpeisiin voitaisiin vastata. Tuetun asumisen ominaispiirre on se, että tukea ei saa antaa liikaa, sillä kyseessä ei ole palveluasuminen. Toisaalta tukea on kuitenkin oltava tarpeeksi saatavilla, jotta tuettu asuminen todella hyödyttäisi asukasta ja hänen asumisen taitonsa kehittyisivät ja aikaa myöten mahdollistaisivat siirtymisen vähemmän tuettuun asumismuotoon. Kukaan ei ole ja ketään ei voi leimata pysyvästi asumiskyvyttömäksi, vaan kaikkien asukkaiden on saatava tasapuolisesti tukea asumisessaan, omasta tilanteesta riippumatta. (Heinonen 1997, 26–29.)

Kaikkien asukkaiden kohdalla tämä ei kuitenkaan valitettavasti ole realistinen tavoite, mutta se ei tarkoita, että tuettu asuminen olisi epäonnistunut. Tällaisessa tilanteessa yksi työn tavoite voi olla täysipainoisen elämisen turvaaminen ja tukeminen. (Heinonen 1997, 26.) Tämä on mielestäni kaikkein jaloin ja tärkein tavoite, kaikki muu onkin sitten jo onnistumista. Suomen perustuslaki takaa jokaiselle ihmiselle oikeuden inhimillisiin asuinolosuhteisiin ja mikäli henkilö ei pysty niitä itse järjestämään, on yhteiskunnalla velvollisuus tässä auttaa. Asunnottomia ihmisiä ei voi kategorisoida mihinkään yhteen lokeroon, vaan asunnottomia on joka lähtöön. Heitä on eläkeläisiä, työttömiä, päihteidenkäyttäjiä, nuoria, vammautuneita ja aivan tavallisia työssäkäyviä ihmisiä. Heitä yhdistävä tekijä on se, että heillä ei ole vakituista asuntoa tai asuinpaikkaa. Syitä on monia, eikä useinkaan tarvitse tapahtua kovin suurta tragediaa tai onnettomuutta joutuakseen asunnottomaksi, mikäli ei omaa vahvaa tukiverkostoa. Nämä syyt tulee ottaa huomioon asukasta tuettaessa kohti itsenäisempää asumista ja kokonaisvaltaisempaakin eheytymistä.

8.4 Etenemistä itsenäisempään asumiseen pyrittävä helpottamaan

Puolimatkankoti Pessi ja ylipäätensä tukiasumisen olisi tarkoitus olla väliaikaista. Asukkaat kuitenkin saavat asua puolimatkankodissa niin kauan kuin haluvat ja kykenevät. (Arkonaho 2011.) Tukiasuminen voi siis olla yksi etappi asukkaan elämässä, mutta joskus käy niin, että vuosien ja vuosikymmenten elämä kaduilla ja muissa paikoissa on jättänyt jälkensä ihmiseen. Monet asukkaista

eivät välttämättä koskaan pysty asumaan itsenäisesti, mutta tukiasuminen mahdollistaa edes jotenkuten siedettävän ja säännöllisen elämän. (Salo 2003, 41–42.) Mikäli kaikki menee hyvin ja asuminen asumisyksikössä onnistuu, on asukkaan paras ja henkilökunnan tavoite, että hän pystyisi siirtymään asumisurallaan eteenpäin. Seuraava askel voi olla muuttaminen esimerkiksi Jatko-Katti –asuntoon. Jatko-Katit ovat hajasijoitettuja yksiöitä ja kaksioita, jotka sijaitsevat normaalissa asuntokannassa. Asuntoihin muuttavalle ihmiselle annetaan asumisen tukea säännöllisesti, mutta asuminen on huomattavasti itsenäisempää (Helakorpi 2010.)

Jatkosijoittuminen tavallisille asuntomarkkinoille tai itsenäisempään, vähemmän tuettuun asumismuotoon ei ole kuitenkaan helppoa, sillä vuokra-asuntotilanne Helsingissä ja muissa suurissa kaupungeissa on vaikea. Yksiöistä on suuri kysyntä. Asuttaminen onkin yleensä monen eri tahon yhteistyön tulosta. Sosiaali- ja asuntotoimen välisen yhteistyön tulisi toimia hyvin, jotta päästäisiin asukkaan kannalta hyvään lopputulokseen. (Heinonen 1997, 34.)

Pitkäaikaisasunnottomien joukossakin on hyvin erilaisia ihmisiä ja ihmisten elämäntilanne ja tuen tarve vaihtelevat kovasti. Yksi suurimpia tuetun asumisen haasteita on yksilöllisten tarpeiden huomioon ottaminen. Asukkaan eheytyksen prosessia ei edistä hänelle annettu vääränlainen tuki, siksi oikeanlainen kohdistaminen on tärkeää. Aina pitäisi pitää mielessä se seikka, että tuettu asuminen on tarkoitettu kuntouttavaksi, asumisen taitoja parantavaksi ja ennen kaikkea väliaikaiseksi ratkaisuksi. Asukkaiden voimavarojen, elämäntilanteen ja toimintakyvyn sen salliessa tulisi kaikin keinoin edistää asukkaan sijoittumista itsenäisempään asumismuotoon. Tämä tulisi ottaa huomioon sosiaalitoimen taholla. Ei ole kenenkään etu, että vähällä tuella tai täysin itsenäisesti pärjäävä asukas on sijoitettu tuetun asumisen yksikköön. Tämä ensinnäkin vie paikan sitä oikeasti tarvitsevalta, sekä maksaa yhteiskunnalle huomattavasti enemmän kuin itsenäinen asuminen pienasunnossa tai muussa vuokra-asunnossa.

8.5 Taistelu asunnottomuutta vastaan on kaikkien etu

Kolme erittäin pätevää syytä miksi meidän tulee kamppailla asunnottomuutta vastaan ja toimia yhdessä vähäosaisuuden ja osattomuuden vähentämiseksi:

1. Suomen perustuslaki velvoittaa valtiota ja kuntia takaamaan asukkailleen inhimilliset asuinolot ja tarvittaessa järjestämään tukea, mikäli ihmisarvoinen asuminen ei ilman sitä onnistu.

Suomessa lainsäädäntö velvoittaa kuntia ja valtiota torjumaan ja ennaltaehkäisemään asunnottomuutta sekä edistämään kansalaistensa asumisolojen kehittämistä. Perustuslaki (731/1999) takaa jokaiselle, joka ei kykene omatoimisesti ihmisarvoisen elämän järjestämiseen, välttämättömän toimeentulon, huolenpidon ja turvan. Samoin perustuslaki turvaa jokaiselle välttämättömät ja kohtuulliset sosiaali- ja terveyspalvelut. Asuntoa perustuslaki ei suoranaisesti takaa, mutta laki asunto-olojen kehittämisestä (919/1985) velvoittaa kuntia huolehtimaan asunnottomien ja puutteellisesti asuvien asuinolojen kehittämisestä. Laki velvoittaa kuntia järjestämään kohtuulliset asuinolot kuntalaiselle, joka ei ilman kohtuuttomia vaikeuksia siihen kykene itse.

Tämä tarkoittaa sitä, että asunnottomuuden olemassaoloa ei voida vain sivuuttaa ja vaieta olemattomiin, vaan yhteiskunnan ja meidän kaikkien on pontevasti vähennettävä asunnottomuutta ja pyrittävä vaikuttamaan sen syihin. Asunnottomuus jos mikä on senkaltainen ongelma, jota ei tulisi olla itseään hyvinvointivaltioksi kutsuvassa 2010-luvun Suomessa. On inhimillistä ja oikeudenmukaista, että jokaisella suomalaisella olisi paikka, jossa asua turvallisesta ja rauhassa. Asunto on todellakin ihmisen perusoikeus.

2. Jeesuksen esimerkki velvoittaa meitä kristittyinä toimimaan toistemme eduksi parhaamme mukaan. Meillä on velvollisuus toimia niiden hyväksi, jotka ovat yhteiskunnassamme huono-osaisempia.

'Totisesti: kaiken, minkä te olette tehneet yhdelle näistä vähäisimmistä veljistäni, sen te olette tehneet minulle.' Matt. 25:40.

Jeesuksen esimerkki velvoittaa meitä kristittyjä toimimaan lähimmäistämme ajatellen. Emme saa jättää huomiotta yhteiskunnassamme olevia ongelmia emmekä ainakaan saa toimia niin, että ongelmien olemassaolo jatkuu meidän toimintamme edesauttamana. Jokaisen kristityn tehtävä on toimia vääryyttä ja paha vastaan ja tehdä hyvää siellä missä on paha. Emme saa olla välinpitämättömiä läheistemme kärsimykselle.

Mene siis itseesi ja mieti, että haluaisitko itse olla asunnoton? Haluaisitko, että ollessasi asunnoton kukaan ei sinua auttaisi, vaan saamiasi sosiaalietuuksia kadahdittaisiin ja sinua pidettäisiin yhteiskunnan alempiarvoisena jäsenenä. Haluaisitko, että kukaan ei edes huomaisi sinun läsnäoloasi, muussa kuin pahassa ja että sinua vältettäisiin, aivan kuin sinulla ei olisi enää ihmisarvoa. Vaikka olisitkin nykyinen juomari, ja entinen tuomari, myös sinulla on oikeus uuteen mahdollisuuteen ja oikeus omaan kotiin. Kodista käsin voit eheytyä takaisin yhteiskunnan jäseneksi ja käyttää saamaasi tilaisuutta muiden auttamiseksi.

3. Asunnottomien asuttamistoimet tulevat yhteiskunnalle edullisemmaksi, kuin asunnottomuudesta koituvat yhteiskunnalliset kulut.

Vielä muutamia vuosia sitten Suomessakin oli yleisesti käytössä käytäntö, jossa asunnon saaminen vaati asunnottomalta jonkinlaista ansioituneisuutta päihitteetömydessä. Onnistuneen päihitteetömyyden jälkeen hänet saatettiin palkita porrasmallin mukaisesti asunnolla. Alkujaan Yhdysvalloista lähtöisin oleva Asunto ensin-malli on kuitenkin vallannut jalansijaa yhteiskunnalle edullisempänä ja ennen kaikkea asunnottomille humanimpana mallina järjestää asunnottomien asuttaminen. Asunnon saamisen jälkeen ihmisen on tarkoitus ottaa itse vastuu omasta toipumisestaan, jos hän haluaa. Tarvittaessa hänelle annetaan tukea ja apua yhteiskunnan taholta. Yhteiskunnassamme tarvitaan humanimpaa näkemystä asunnottomuuden hoidossa, kovin monikaan ei ymmärrä, että ihan normaalielämästäkin voi pudota asunnottomaksi. (Ann 2010.)

Tampereen yliopiston professori Antti Lönnqvist on tutkinut asunnottomuuden ennaltaehkäisyä ja vähentämisen kustannusvaikutusta Ympäristöministeriön ja ARA:n tilaamassa projektissa. Kyseessä on ensimmäinen kerta kun Asunto ensin-mallia tutkitaan käytännössä suomalaisissa olosuhteissa. Tutkimuksen kohteena oli Tampereella sijaitseva A-Killan ylläpitämä Härmälän tehostetun tuen asumisyksikkö, jossa on 22 asuntoa. Tutkimukseen osallistui 15 asukasta ja yksikkö on hyvin samankaltainen kuin Puolimatkatkoti Pessi: Asukkaat asuvat vuokrasuhteessa ja päihteiden käyttö on sallittua. (Lönnqvist 2011.)

Seurattu 15 asunnottoman ryhmä käytti yhteiskunnan palveluita asunnottomuuden aikana yhteensä yli 155 000 eurolla. Seurantajakso oli noin puolen vuoden pituinen. Härmälän vuokrien ja vuorokausimaksujen jälkeen vastaava summa oli heidän Härmälässä asutun puolen vuoden aikana noin 96 000 euroa. Kustannussäästö on siis vuositasolla yli 143 000 € 15 asukkaan kohdalla. Tämän jos minkä tulisi viimeistään todistaa, että pitkäaikaisasunnottomuuden vähentäminen ja asunnottomien asuttaminen on erittäin hyödyllistä ja tärkeää toimintaa. Vaikka tukiasumisyksiköiden rakentaminen vaatii yhteiskunnalta suurta rahallista satsausta ja niiden ylläpitäminen maksaa, on syntynyt kustannussäästö silti suurempi. Puhumattakaan siitä, että asunnon saaneiden ihmisten elämäntilanne paranee, terveys kohenee ja asunto mahdollistaa toipumisen jopa takaisin työelämään. (Lönnqvist 2011.)

LÄHTEET

- Ann, Rose 2010. Ensin koti, sitten ehkä raittiiksi. Etelä-Suomen Sanomat 17.10.2010. Viitattu 31.10.2011. Sisältö löytyy internetistä: <http://www.ara.fi/download.asp?contentid=24164&lan=fi>
- Arkonaho, Anne 2011. Yksikönvastaava, sosionomi Anne Arkonahon kanssa käydyt ammatilliset keskustelut Sininauhasäätiössä vuonna 2011.
- Asumisen rahoitus- ja kehittämiskeskus 2010. Asunnottomat 2009. Selvitys 5/2010. Helsinki: Asumisen rahoitus- ja kehittämiskeskus.
- Asumisen rahoitus- ja kehittämiskeskus i.a. A. Aran internetsivut osoitteessa www.ara.fi. Tieto löytyy etusivulta. Viitattu 13.1.2011
- Erkkilä, Elisabet & Stenius-Ayoade, Agnes 2009. Asunnottomat vastaanottoyksiköissä. Asunnottomien vastaanottoyksiköiden asukkaiden sosiaalinen tilanne ja terveydentila pääkaupunkiseudulla. Soccan työpapereita. Helsinki: Socca.
- Eskola, Jari & Suoranta, Juha 1996. Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Lapin yliopiston kasvatustieteellisiä julkaisuja C 13. Rovaniemi: Lapin yliopisto.
- Grönlund, Henrietta & Hiilamo Heikki 2006. Kirkon diakoniatyö hyvinvointivaltion mittarina. Artikkelit Yhteiskuntapolitiikka-lehdessä 2/2006. Saatavana internetistä: <http://yp.stakes.fi/NR/rdonlyres/F1634AC5-9F4E-4701-B1F8-5206D3CB5C6F/0/062gronlund.pdf>
- Heinonen, Jussi 1997. Tukiasuminen. Helsinki: Sininauhaliitto.
- Helakorpi, Jari-Juhani 2010, 2011. Yksikönvastaava, sairaanhoitaja-diakonissa Jari-Juhani Helakorven kanssa käydyt ammatilliset keskustelut Sininauhasäätiössä vuonna 2010 ja 2011.
- Helsingin kaupungin tietokeskus 2008. Helsinki alueittain 2008. Helsinki: Helsingin kaupungin tietokeskus. Saatavana sähköisessä muodossa: http://www.hel2.fi/tietokeskus/julkaisut/pdf/08_10_24_Tilasto_Vuori_hki_alueittain.pdf. Viitattu 28.10.2011.
- Kirkkojärjestys 1055/1993, 8.11.1991. Viitattu 29.10.2011. <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1993/19931055>

- Kirkon tiedotuskeskus 2009. Kirkko pitää huolta pitkäaikaisasunnottomista. Kirkon tiedotuskeskuksen uutinen. Viitattu 13.10.2011.
<http://evl.fi/EVLUutiset.nsf/Documents/F9E9588C2B0D89F7C225765100498E3E?OpenDocument&lang=FI>
- Korhonen, Erkki 2002. Asunnottomuus Helsingissä. Helsingin kaupungin tietokeskuksen tutkimuksia 2002:4. Helsinki: Helsingin kaupungin tietokeskus.
- Kärkkäinen, Sirkka-Liisa 1996. Homelessness in Finland. Helsinki: Stakes.
- Laki asunto-olojen kehittämistä 919/1985, 29.11.1985. Viitattu 10.10.2011.
<http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1985/19850919>
- Laki avustuksista erityisryhmien asunto-olojen parantamiseksi 1281/2004, 30.12.2004. Viitattu 10.10.2011.
<http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2004/20041281>
- Lappalainen-Lehto, Riitta; Romu, Maija-Liisa & Taskinen Mailis 2008. Haasteena päihde. Ammatillisen päihdetyön perusteita. Helsinki: WSOY.
- Lönnqvist, Antti 2010. Asumisneuvonnan ja asunnottomuuden vähentämistoimien kustannusvaikutusten mittaaminen – Case Härmälä. Professori Antti Lönnqvistin PowerPoint-esitys. Tampereen teknillinen yliopisto.
- Merenheimo, Mika 2010. Asumisohjaaja, lähihoitaja Mika Merenheimon kanssa käydyt ammatilliset keskustelut Sininauhasäätiössä vuonna 2010.
- Nissilä, Jaakko 2011. Asumisohjaaja, sosionomi Jaakko Nissilän kanssa käydyt ammatilliset keskustelut Sininauhasäätiössä vuonna 2011.
- Paulus, Ilkka 1993. Asunnottomuus sosiaalipoliittisena puutteena. Tutkimus asunnottomuuden ongelmasta ja sen valtiollisista ratkaisuyrityksistä vuosisadan vaihteesta nykypäivään. Helsinki: Asuntohallitus.
- Raamattu. Suomen evankelis-luterilaisen kirkon kirkolliskokouksen vuonna 1992 käyttöön ottama suomennos. Helsinki: Kirjapaja.
- Ruusuvuori, Johanna & Tiittula, Liisa 2005 A. Johdanto. Teoksessa Ruusuvuori, Johanna & Tiittula, Liisa (toim.) Haastattelu – Tutkimus, tilanteet ja vuorovaikutus, s. 9–21. Tampere: Vastapaino.
- Ruusuvuori, Johanna & Tiittula, Liisa 2005 B. Tutkimushaastattelu ja vuorovaikutus. Teoksessa Ruusuvuori, Johanna & Tiittula, Liisa (toim.)

Haastattelu – Tutkimus, tilanteet ja vuorovaikutus, s. 9–21. Tampere: Vastapaino.

Sahlin, Ingrid 2001. Den sekundära bostadmarknaden. Teoksessa: Runquist, Weddig & Swärd, Hans (toim.) Hemlöshet – En antologi om olika perspektiv & förklaringsmodeller. Tukholma: Carlssons Bokförlag.

Salo, Riku (toim.) 2003. Pidä minusta kiinni – Tukiasumisen, päiväkeskustöinnän ja työllistämisen kehittämisen opas. Helsinki: Sininauhaliitto.

Sininauhasäätiö i.a. A Puolimatkan koti Pessin internetsivut osoitteessa:

<http://sininauhasaatio.fi/> -> Tuettu asuminen, kokonaisvaltainen ja sosiaalinen isännöinti -> Puolimatkan koti Pessi ja toimintakeskus Illusia. Viitattu 28.10.2011.

Sininauhasäätiö i.a. E Puolimatkan koti Mutterimajan internetsivut osoitteessa

<http://sininauhasaatio.fi/> -> Tuettu asuminen, kokonaisvaltainen ja sosiaalinen isännöinti -> Puolimatkan koti Mutterimaja ja päiväkeskus. Viitattu 28.10.2011.

Sininauhasäätiö 2010. Vuosikirja 2010. Sininauhasäätiön vuosikertomus.

Sininauhasäätiö 2011. Palvelunkuvaus. Puolimatkan koti Pessi & Illusia 1.4.2011.

Sininauhasäätiö i.a. B Puolimatkan koti Topi-Katin internetsivut osoitteessa:

<http://sininauhasaatio.fi/> -> Tuettu asuminen, kokonaisvaltainen ja sosiaalinen isännöinti -> Puolimatkan koti Topi-Katti ja toimintakeskus Karvinen. Viitattu 28.10.2011.

Sininauhasäätiö i.a. D Puolimatkan koti Myrrin internetsivut osoitteessa

<http://sininauhasaatio.fi/> -> Tuettu asuminen, kokonaisvaltainen ja sosiaalinen isännöinti -> Puolimatkan koti Myrri ja päiväkeskus. Viitattu 28.10.2011.

Sininauhasäätiö i.a. F Wärttinä-asuntojen internetsivut osoitteessa

<http://sininauhasaatio.fi/> -> Tuettu asuminen, kokonaisvaltainen ja sosiaalinen isännöinti -> Wärttinä-asunnot. Viitattu 28.10.2011.

Sininauhasäätiö i.a. G Jatko-Katti-asuntojen internetsivut osoitteessa

<http://sininauhasaatio.fi/> -> Tuettu asuminen, kokonaisvaltainen ja sosiaalinen isännöinti -> Jatko-Katti-asunnot. Viitattu 28.10.2011.

Sininauhasäätiö i.a. H Tuusulan Kissan-Kellon internetsivut osoitteessa

<http://sininauhasaatio.fi/> -> Tuettu asuminen, kokonaisvaltainen ja sosiaalinen isännöinti -> Tuusulan Kissan-Kello. Viitattu 28.10.2011.

Sininauhaäätiö i.a. C Puolimatkan koti Sahapuiston internetsivut soitteessa

<http://sininauhasaatio.fi/> -> Tuettu asuminen, kokonaisvaltainen ja sosiaalinen isännöinti -> Puolimatkan koti Sahapuisto. Viitattu 28.10.2011.

Strandén, Päivi 2010. PowerPoint-esitys Sininauhasäätiön historiasta.

Suomen perustuslaki 731/1999, 11.6.1999. Viitattu 10.10.2011.

<http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1999/19990731>

Tainio, Hannele 2009. Kaupunkiköyhälistö asunnottomuuskierteessä - näkökulmia pääkaupunkiseudun pitkäaikaisasunnottomuuteen. Diakonia-ammattikorkeakoulun raportteja B 39. Helsinki: Diakonia-ammattikorkeakoulu.

Ympäristöministeriö 2007. "Nimi ovessa" – Kansallinen tavoite: Pitkäaikaisasunnottomuuden poistaminen vuoteen 2015 mennessä. Ympäristöministeriön asettaman työryhmän mietintö.

Ympäristöministeriö 2011. Pitkäaikaisasunnottomuuden vähentämishjelma – Vuosien 2008–2011 väliarviointi 23.3.2011. Helsinki: Ympäristöministeriö. Viitattu 29.10.2011.

<http://www.ymparisto.fi/download.asp?contentid=125829&lan=fi>

LIITE 1. Teemahaastattelurunko

Ville-Veikko Hirsi c14936
Diakonia-ammattikorkeakoulu
Diak Etelä, Helsinki
OTps09

OT-SUUNNITTELU

xx.xx.2010

OPINNÄYTETYÖN TEEMAHAASTATTELUN KYSYMYKSET

Tilanne ennen asumista

- Milloin jouduit asunnottomaksi?
- Mitkä tekijät/asiat aiheuttivat tilanteen huonontumisen ja sitä kautta asunnottomuuden?
- Mitkä tekijät/asiat mahdollisesti hidastivat asunnottomaksi joutumistasi?
- Kun asiat olivat huonolla tolalla, tukiko kukaan sinua vaikeuksissa?
- Millaista tukea olisit mielestäsi tarvinnut, jotta et olisi joutunut asunnottomaksi?
- Mitkä muut asiat olisivat voineet estää asunnottomuuden?
- Missä vietit päivät ja yösi asunnon menettämisen jälkeen?
- Oletko koskaan asunut taivasalla / kadulla pidempiä aikoja?
- Kuinka pitkään olit asunnottomana?
- Yrititkö aktiivisesti etsiä asuntoa itsellesi?
- Yrittikö sosiaalitoimi asuttaa sinua asunnottomuuden aikana?
- Jos yritti, onnistuivatko yritykset?
- Olitko toiveikas silloinkin kun ei mennyt hyvin?
- Jos olit mikä piti toivoa yllä, mikä auttoi jaksamaan?
- Jos et ollut, mikä viimekädessä aiheutti toivottomuuden?
- Auttoiko kirkko tai seurakunta sinua mitenkään asunnottomuuden aikana?
- Haitko apua esimerkiksi kirkon diakoniatyöstä?
- Mitä apua mahdollisesti sait ja koitko että siitä oli apua?
- Tarjottiinko sinulle apua vai jouduitko itse hakemaan? Kuinka helppoa avun saaminen oli?
- Mitä toimintaa/palveluja kirkko/seurakunta voisi järjestää asunnottomille?

Tuettu asuminen

- Miten sait tietää tuetun asumisen soveltumisesta tilanteeseesi?
- Kuinka sait tietää Sininauhasäätiön toiminnasta?
- Miten sait asunnon Pessistä? Asuitko sitä ennen jossain muussa yksikössä?
- Mitkä olivat ennakkokäsityksesi ja odotuksesi ennen Pessiin muuttamista?
- Miten henkilökunta tuki sinua asumisen alussa?
- Saitko tukea myös joltain muulta taholta?
- Olisitko tarvinnut myös jotain muuta tukea / enemmän tukea?
- Tuliko alussa eteen ongelmatilanteita asumisen suhteen?
- Onko asuminen jossain vaiheessa uhannut päättyä?
- Jos on, niin miten tilanteesta selvittiin?
- Kuka tai mikä vaikutti asioiden kulkuun niin, ettet saanut häätöä?
- Miten nopeasti kotiuit Pessiin?
- Mikä vaikeutti sopeutumista ja kotiutumista tänne?
- Onko kanssa-asujista ollut hyötyä vai haittaa asumisesi suhteen?
- Miten koet yhteisöllisyyden vaikuttaneen asumiseesi?
- Koetko tarvetta olla yhteydessä muihin talossa asuviin ihmisiin?

Tuettu asuminen osio 2:

- Ovatko Pessin kaltaiset paikat ja Sininauhasäätiön kaltaiset toimijat mielestäsi tärkeitä?
- Miten tärkeää mielestäsi on se, että asumisyksikkö sijaitsee lähellä palveluita?
- Mitä haittaa siitä on, että yksikkö mahdollisesti sijaitsee lähellä palveluita?
- Miten asunnottomiin mielestäsi suhtaudutaan?
- Oman kokemuksesi mukaan, kuinka paljon ja millaista rikollisuutta asumisyksikkö mahdollisesti aiheuttaa ympäristöönsä?
- Kuinka paljon häiriötä asumisyksikkö aiheuttaa ympäristöönsä?
- Oman käsityksesi mukaan, vähentääkö tuetun asumisen yksiköt rikollisuutta ja häiriötä Helsingissä?

Tulevaisuuden näkymät

- Haluaisitko asua jossain muualla kuin Pessissä?
- Onko mielestäsi joskus vielä mahdollista, että asuisit kyseisessä paikassa?
- Mikä on tällä hetkellä suurin este tiellä tavoitteeseesi?